

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

Detlić

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

BROJ **5**
MAJ 2011

Finansirano od strane
Evropske Unije

Izdaje:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticesrbije.rs
www.pticevojvodine.rs

 Društvo za zaštitu
i proučavanje ptica Srbije

Urednik:

Marko Tucakov
e-mail: mtucakov@eunet.rs

Urednik fotografije:

Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.photobirding.com

Članovi uredništva:

Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić, Goran Sekulić

Lektura: Petar Matović

Design i priprema:

UNITgraphics.com / Imre Šebešćen ml.

Štampa: Stojkov, Novi Sad

Tiraž: 600

Naslovna strana:

Mala carska šljuka *Numenius phaeopus* / Foto: Bogdan Peršon

Finansirano od strane Evropske Unije

Twining projekat: Jačanje administrativnih kapaciteta
za zaštićena područja u Srbiji (Natura 2000)
www.ekoplan.gov.rs/n2kwinning

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koje se brinu za ptice u Srbiji u mrežu aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, potpredsednik Milan Ružić, sekretar Marko Tucakov, a članovi Upravnog odbora: Marko Šćiban, Dimitrije Radišić, Marko Janković i Oto Sekereš.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Библиотека Матице Српске, Нови Сад
598.2(497.11)

DETLIĆ: magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji / glavni i odgovorni urednik Marko Tucakov. - 2009, br. 5 - . - Novi Sad : Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, 2009-. - Ilustr. ; 30 cm
Dva puta godišnje
ISSN 1821-0708
COBISS.SR-ID 237396743

Sadržaj

Zaštita ptica

Dragan Gačić: Ugrožene vrste: Veliki tetreb <i>Tetrao urogallus</i>	4
Tomas Elmayer: Evropska Unija se stara o svom prirodnom nasleđu.....	5
Bernd Perdaher: Prirodne vrednosti Srbije na putu ka evropskoj ekološkoj mreži NATURA 2000.....	6
Jelena Dučić: Evropske integracije i zaštita prirode u Srbiji - počeci uspostavljanja Natura 2000 ekološke mreže.....	8
Goran Sekulić i Marko Tucakov: Moguća Natura 2000 područja posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta (Special Protected Areas - SPA) u Srbiji.....	9

Gde žive ptice u Srbiji?

Gordan Pomorišac: Neobično urbano utočište.....	12
Čedomir Vučković: Seosko ptičarenje.....	13

Vesti i reportaže

Čedomir Vučković: Invazija malog akrobate.....	16
Marko Tucakov: Jača uloga lokalnih zajednica u zaštiti modrovrane i sive vetruške.....	17
Dimitrije Radišić: Nacionalni ornitološki sastanak u Novom Sadu.....	17
Dimitrije Radišić: "Zeleni list" dodeljen Društvu za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine.....	18
Marko Bošković: Gnezdo vetruške pod prismotrom.....	18
Dejan Đapić: Kućice za sive vetruške i modrovrane i u severozapadnoj Bačkoj.....	19
Milan Ružić: Kontinentalni sastanak partnera BirdLife International.....	19
Dragan Simić: Seminar o ugroženosti vrsta i IBA.....	19
Milan Ružić: Nove ekspedicije u Negotinskoj krajini.....	20
Dimitrije Radišić: Prevez kao ornitološka poslastica.....	20
Marko Šćiban: Mnoštvo markiranih galebova zimovalo u Novom Sadu.....	20
Bojana Bokić i Milica Radanović: Oživljavanje fruškogorskih pašnjaka.....	21
Dimitrije Radišić: Zaštita utina kao put održivog razvoja poljoprivrede.....	22
Marko Šćiban: Četiri godine prstenovanja na Rusandi.....	22

Ornitološki asesuari

Miodrag Čosović: Ptice markerice.....	23
---------------------------------------	----

Prikazi

Dejan Đapić: „Prstenovanje ptica u naučne svrhe i njihova zaštita“.....	25
Marko Tucakov: „Vojvodanske bare - vrednosti i mogućnosti“.....	25
Goran Sekulić: „Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine“.....	26
Voislav Vasić: „Nacionalni park „Fruška gora“.....	27
Voislav Vasić: „Obedska bara“.....	28

Naftalin

Voislav Vasić: Veliki Vladimir i kružok Martino.....	29
--	----

Za početnike

Dragan Simić: Najzad, na terenu.....	30
--------------------------------------	----

Meridijani

Dragan Simić: Destinacija Gudžarat.....	31
---	----

Crna hronika

MR: Opet ubijanje mišara.....	33
Oto Sekereš: Pomor galebova na Palickom jezeru.....	33

PONUĐA DRUŠTVA ZA ZAŠTITU I PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Novi, 19. broj časopisa *Ciconia* možete dobiti uz plaćanje članarine Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije za tekuću godinu koja iznosi 700 dinara (za zaposlene), odnosno 500 dinara (za učenike, studente i penzionere). U kancelariji Društva možete takođe da nabavite i sledeće brojeve časopisa *Ciconia*: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 i 18 po ceni od 500 dinara po primerku.

Adresa kancelarije:
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
Telefon: 021/4896-306
e-mail: mtucakov@eunet.rs
Radno vreme: 9-16 h

Zaštita prirode – uslov o kome se ne može pregovarati

Zaštita prirode je ključni stub politike Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine i usklađenost sa njenim principima za svaku državu koja teži da postane članica Evropske unije predstavlja uslov o kojem se ne može pregovarati. Stoga je blagovremena priprema zakonodavstva, administrativnih struktura i kapaciteta od ključnog značaja, kao i razvoj radnih mehanizama između državne administracije i nedržavnih aktera bez kojih efikasna zaštita prirode ne bi mogla da funkcioniše. Zaštita prirode je verovatno jedna od tematskih oblasti u kojoj su organizacije civilnog društva širom Evrope najviše doprinele razvoju dobrog pravnog okvira i u čijoj primeni i praćenju zaista igraju nezamenjivu ulogu.

Pre nešto manje od dve godine Evropska unija je obeležila 30 godina postojanja zakonodavstva koje se odnosi na zaštitu ptica. Direktiva o pticama iz 1979. godine, koja je u međuvremenu dopunjena, bez sumnje je jedan od dobrih primera politike Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine. Isto važi i za drugi kamen temeljac zakonodavstva zaštite prirode EU, Direktivu o staništima. U međuvremenu, 18 % teritorije Evropske unije proglašeno je Natura 2000 područjima, koje nude zaštitu staništima i vrstama, ali istovremeno omogućavaju obavljanje pažljivo podešene privredne aktivnosti u ovim područjima, koja je od suštinskog značaja za njihovo održavanje i opstanak.

Međutim, nema vremena za opuštanje budući da gubitak biodiverziteta ostaje ogroman izazov širom sveta, ali i u Evropskoj uniji, gde trenutno jednoj od četiri vrste pretilosti, a 88% ribljih resursa je preterano eksploatisano ili znatno osiromašeno. Upravo zbog toga, Evropska komisija usvojila je novu ambicioznu strategiju za sprečavanje gubitka biodiverziteta i usluga ekosistema u EU do 2020. godine. Koncept zaštite prirode ne zaustavlja se na granicama zaštićenih područja, već mora da bude ugrađen u širi kontekst integrisanog upravljanja zemljištem u cilju povezivanja staništa i stvaranja zelene infrastrukture.

Izuzetno bogatstvo prirode i divljeg sveta jedna je od vrednosti koje su 12 novih država članica donele Evropskoj uniji 2004. i 2007. godine. Ove države su još uvek dom za staništa i tipove staništa koja su skoro iščezla u Zapadnoj Evropi ili se uopšte ne javljaju u prethodnom sastavu Evropske Unije koju je činilo 15 država članica. Bilo je neophodno prilagoditi kako Direktivu o pticama, tako i Direktivu o staništima, da bi obuhvatile i ove jedinstvene vrednosti.

U ovom pogledu, Srbija se nimalo ne razlikuje. Ona je dom ekosistemima i bogatstvima biodiverziteta koji postoje samo ovde i od kojih su mnogi ugroženi. Evropska komisija je nedavno pohvalila napredak Srbije u donošenju zakonodavstva u oblasti zaštite prirode usklađenog sa zahtevima Evropske unije, i usvajanje Nacionalne strategije biodiverziteta. Primena je, naravno, prava mera za usaglašenost i ogroman izazov iz gore navedenih razloga.

Stoga, drago mi je što mogu da primetim da je skoro 30% pomoći EU Srbiji odobreno za podršku upravljanju u oblasti životne sredine, i da pomoć EU ima za cilj i primenu politike zaštite prirode u Srbiji i regionu. U ovom kontekstu, veliki značaj je dat jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva i odnosu između državnih i nedržavnih aktera.

Projekti „Krila preko Balkana (2010–2011)“ i „Jačanje kapaciteta za primenu politika i strategija životne sredine EU u Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji (2010–2011)“ samo su dva primera regionalnih aktivnosti koje su finansirane višekorisničkom komponentom instrumenta pretpristupne pomoći.

Članci u ovom broju predstavice Vam jedan od Tvinging projekata koje finansira EU, a koji ima za cilj pružanje pomoći u stvaranju osnova za mrežu zaštićenih područja Natura 2000 u Srbiji. Nekima od Vas je možda već poznata ova inicijativa budući da je moguće da ste učestvovali u nekim od mnogih seminara i radionica koji su do sada organizovani u okviru Tvinging projekta. Želeo bih da iskoristim ovu priliku da se zahvalim onima koji su već dali doprinos izvršenju ovog projekta, ali i da ohrabrim sve Vas da nastavite važan posao koji obavljate u oblasti proučavanja i zaštite ptica, ili makar pokažete interesovanje za bogatstva prirode i njihovu zaštitu.

Vensan Dežer

šef Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji

O nama

Na vanrednoj skupštini Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine koja je održana 18. 12. 2010. članovi su usvojili niz odluka važnih za funkcionisanje našeg Društva u budućnosti. Možda su najvažnije i najprepoznatljivije ona o promeni imena Društva u Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (DZPPS), odluka o novom statutu i o izboru članova organa Društva. U Upravni odbor DZPPS, u proceduri kojoj je prethodilo demokratsko kandidovanje, tajnim glasanjem izabrani su: Jožef Gergelj, novinar iz Sente (kasnije izabran za predsednika Društva), Milan Ružić, doktor veterinarske medicine iz Novog Sada (na Godišnjoj skupštini izabran za potpredsednika), Marko Tucakov, biolog iz Novog Sada (sekretar Društva), Oto Sekereš, čuvar prirode iz Subotice, Marko Šćiban, apsolvant biologije iz Novog Sada, Marko Janković, doktorant biologije iz Valjeva i Dimitrije Radišić, doktorant biologije iz Novog Sada. Takođe, izabran je i novi Nadzorni odbor i Disciplinska komisija.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, ta svima nama toliko draga organizacija stara 21 godinu, dakle nije ukinuta niti prestaje da radi, niti je to neko novo udruženje, već novim zamahom, pre svega u pravcu ostvarivanja budućeg partnerstva sa BirdLife International, u pravno nešto izmenjenom okviru, radi za naše ptice. Neprekidnost rada Društva obezbeđen je i usvajanjem predloga novog amblema DZPPS na Godišnjoj skupštini 9. 4. 2011. Na njemu je i dalje bela roda *Ciconia ciconia*, što vam premijerno predstavljamo u ovom broju.

Urednik

Ugrožene vrste

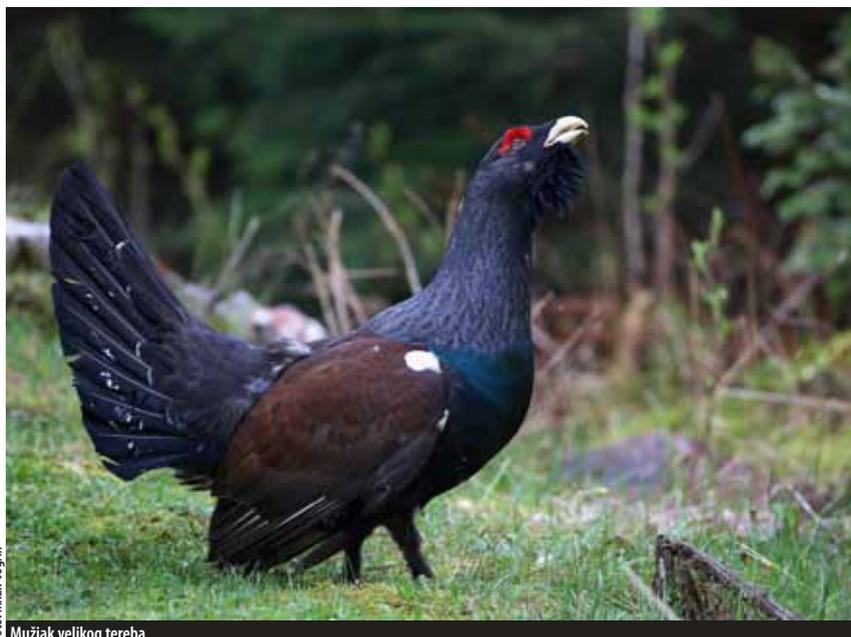
Veliki tetreb *Tetrao urogallus*

Foto: Milan Vojgrin

Mužjak velikog tereba

Real tereba je veliki i najvećim delom se nalazi u severnoj Evropi, od Škotske, preko Skandinavije, Finske, do Ruske Federacije. Pored toga, zastupljen je u sredogorju Alpa, na Balkanu i Pirinejima. Međutim, usled stalnog menjanja prirodnih uslova u staništu, naročito u centralnim i zapadnim delovima Evrope, koji su gusto naseljeni i intenzivno se koriste od strane ljudi, došlo je do fragmentacije (usitnjavanja) areala, tj. potpunog propadanja pojedinih staništa. Stoga je veliki tetreb u većini zemalja proglašen za ugroženu i strogo zaštićenu vrstu.

U novije vreme, preostala staništa tereba u centralnoj Evropi i Balkanu većinom se nalaze u planinskim regionima sa prostranim šumama (1000–1800 m nadmorske visine). Najradije bira staništa sa otvorenom strukturom šume (nepotpunim sklopom), bogatim spratom žbunja u kome prevladuje borovnica, dok u spratu drveća prevladavaju razne vrste borova, potom smrča, jela, bukva i ariš.

Veliki tetreb je najveća šumska koka. Ženke su znatno manje (oko 2,5 kg) i bez ukrasnog perja, dok se mužjaci ističu raznobojnim ukrasnim perjem. U kasnu jesen, odrastao mužjak može da dostigne više od 5 kg težine. Na kratkim i jakim nogama ima dugačke prste ovičene češljastim izraštajima. Glava mužjaka prekrivena je crnim perjem. Iznad očiju ima jasno crvenu kožu u obliku polume-

seca, koja se naročito povećava u vreme parenja. Kljun mu je jak i malo povijen, rožnato svetle boje. Na podbratku je perje crno, kitnjasto i veće je kod starijih mužjaka. Na leđima perje je rđaste boje, sa gornje strane krila tamnosmeđe sa malom belom pegom na krilnom zglavku. Grudi i vrat su tamnomodre boje, metalnog sjaja. U repu ima 15–20 dugih crnih pera sa belim šarama. Ženka je rđaste boje sa crnim i belim pegama na krilima i trbuhu i kratkim rđasto išaranim repom.

Veliki tetreb je poligamna vrsta. Mužjak može da okupi i 5–6 koka na tzv. „pevalištima“. Pari se krajem marta i u aprilu. Ženke se gnezde samo na zemlji, najčešće u dobrom zaklonu (npr. žilište drveća, visoka trava ili paprat). Ženka snese 8–16 krupnih žučkastih jaja sa crvenosmeđim pegama. Leži na jajima 26–28 dana. Pilići su žučkaste boje sa tamnim prugama, ostaju sa majkom oko 2 nedelje.

Veliki tetreb je svaštojed, a svoje zahveze za hranom prilagođava stanišnoj i sezonskoj ponudi. U toku vegetacionog perioda, uglavnom se hrane na zemlji raznim biljkama (stabljike, lisni i cvetni pupoljci), semenjem i bobicama šumskog drveća i podrasta. Tokom zime, naročito kad je dubok snežni pokrivač, hrane se isključivo četinama u krošnjama drveća. Mladunci se tokom prve 3–4 nedelje uglavnom hrane insektima i njihovim larvama i jajima.

Do prve polovine 20. veka tetreb je bio rasprostranjen u planinskim područjima cele Srbije, gde su bile očuvane četinarske i liščarsko-četinarske šume (Tara, Zlatibor, Zlatar, Golija, Kopaonik, Goč, Jastrebac, Stara planina, Prokletije i Šar-planina). Nakon 1940, usled intenzivne eksploatacije šuma (seče), izgradnje šumskih saobraćajnica, potiskivanja četinarskih vrsta, velikih šumskih požara, uznemiravanja i prekomernog lova, dolazi do naglog opadanja brojnosti i nestajanja tereba sa pojedinih lokaliteta. Na osnovu novijih istraživanja (2003. godina) procenjeno je da brojnost tereba iznosi 10–15 parova u regionu središnje Srbije i 60–70 parova u regionu Kosova i Metohije. Najučestalije se nalazi u šumama reliktnih borova – molike *Pinus peuce* i munike *Pinus heldreichii*, ali i jela sa bukvom *Abieto-Fagetum*, dok je retko prisutan u čistim šumama smrče *Picea excelsa*. Naše najznačajnije stanište tereba su Prokletije, gde se prema procenama nalazi blizu 90% od ukupne nacionalne populacije. Usled male brojnosti i visokog stepena ugroženosti, veliki tetreb je u Srbiji proglašen za prirodnu retkost i zaštićen je trajnom zabranom lova.

Osnovni činioci ugrožavanja tereba u Srbiji su: uznemiravanje na gnezdištu, uništavanje pojasa četinarskih šuma, iskorišćavanje šuma, krivolov i šumski požari.

Zaštita velikog tereba je složena i zahveva naporni rad. U najvažnije mere spadaju: smanjenje uznemiravanja, očuvanje staništa (starih četinarskih i liščarsko-četinarskih šuma), sprečavanje krivolova, zaštita od predatora, informisanje i edukacija (šumarski stručnjaci, privatni šumovlasnici, turističke i sportske organizacije), i ponovno naseljavanje u nekadašnja staništa (Kopaonik, Golija, Zlatar, Tara i Zlatibor). Međunarodna Grupa specijalista za šumske koke (GSG) ne preporučuje naseljavanje tereba, zbog velikih troškova i skromnih šansi za uspeh, budući da takvi pokušaji mogu da odvrate pažnju i materijalna sredstva od prećih radova, kao što su očuvanje i obnavljanje staništa.

Dragan Gačić

Evropska Unija se stara o svom prirodnom nasleđu

Mreža Natura 2000 u Evropskoj Uniji

Predele u Evropi karakteriše velika raznovrsnost staništa i vrsta. Ovo prirodno nasleđe rezultat je tradicionalnih načina korišćenja zemljišta, koji su tokom vekova postali najprimereniji datom prirodnom okruženju.

Međutim, ugroženost prirode Evrope je sve veća, a biodiverzitet se mnogo više izmenio tokom poslednjih 50 godina nego tokom cele istorije ljudskog roda. Ptice koje su naseljavale poljoprivredna područja su u poslednjih 30 godina sve manje prisutne, što je uglavnom posledica promena u poljoprivrednoj praksi. Danas je ostalo samo 15–25% od nekada veoma zastupljenog poljoprivrednog zemljišta visoke prirodne vrednosti. Tokom samo nekoliko decenija, polovina dragocenih vlažnih područja isušena je radi poljoprivrede. Vresišta, stepe i tresave smanjile su se za 60–90%, dok je skoro tri četvrtine dina u Francuskoj, Italiji i Španiji iščezlo zbog masovnog turizma. Ostali glavni uzroci gubitka biodiverziteta jesu promene načina korišćenja zemljišta, klimatske promene, invazivne vrste, preterana eksploatacija i zagađenje.

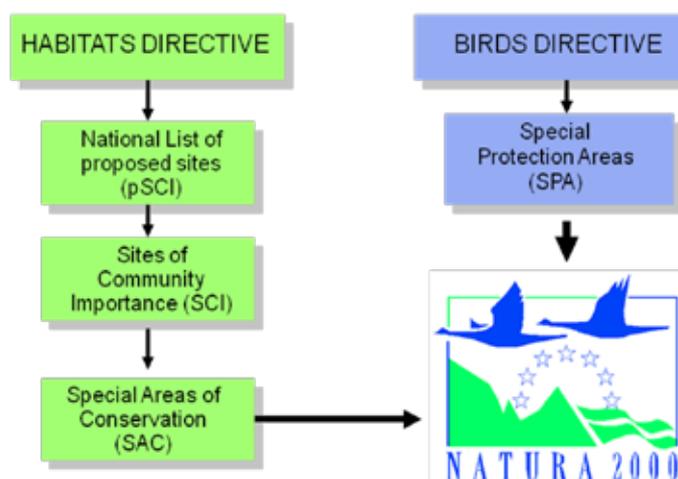
Kao odgovor na izrazito i stalno narušavanje prirode, Evropska unija usvojila je Direktivu o zaštiti divljih ptica 1979. godine (Direktiva o pticama) i Direktivu o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (Direktiva o staništima) 1992. godi-

ne. Obe direktive imaju za cilj osnivanje koherentne ekološke mreže zaštićenih područja na području cele Evrope, koja je poznata pod nazivom Natura 2000. Ova mreža ima za cilj očuvanje ili obnavljanje tipova staništa i vrsta koje su od značaja za Evropu u povoljnom stanju očuvanja.

Do sada je 27 država članica Evropske unije odabralo 25.828 područja, koja pokrivaju oko 754.000 km² kopna, što iznosi oko 18% teritorije Evropske unije. Raznovrsnost područja koja pripadaju mreži Natura 2000 zaista je izuzetna. Neka imaju površinu manju od jednog hektara, dok druga pokrivaju ogromnu površinu, poput najvećeg područja koje pokriva 8.200 km². Natura 2000 područja su raznovrsna i u pogledu vertikalne raspoređenosti – nalaze se od 4.000 m ispod nivoa mora, pa do 4.800 m n. v. na Alpima. Neka područja veoma su udaljena

Dok je Područja posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta (*Special Protection Areas – SPAs*)¹ potrebno proglasti zaštićenim u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, za predložena Područja od značaja za EU (*Sites of Community Importance – pSCI*) u okviru Direktive o staništima procena se vrši na nadnacionalnom nivou – odnosno preko datog biogeografskog regiona. U proceni učestvuju eksperti iz država članica EU, nezavisni stručni saradnici i nevladine organizacije, uz podršku Evropske agencije za životnu sredinu. Ukoliko se utvrdi da ne postoji dovoljan broj područja koji bi osigurao opstanak određenih vrsta i tipova staništa na njihovom prirodnom području rasprostranjenja, od date države zahteva se da predloži dodatna područja kako bi se upotpunio njen deo ekološke mreže Natura 2000. Evropska komisija

Different process = same network

od ljudi i njihovih naselja, dok se druga nalaze u glavnim gradovima.

Identifikacija Natura 2000 područja odgovornost je svake države članice, odnosno države kandidata za članstvo u EU, koja treba da osigura da staništa i vrste od značaja za EU budu zastupljene u dovoljnoj meri na području mreže. Strogi odabir područja počiva na naučnim osnovama, u skladu sa utvrđenim međunarodnim kriterijumima. Područja su određena i opisana u takozvanim „Standardnim obrascima“, koji se šalju Evropskoj komisiji u trenutku pristupanja države Evropskoj uniji.

usvaja predloženi spisak područja uz saglasnost ostalih država članica EU. Nakon toga, područja se moraju proglasiti prema nacionalnom zakonu date države kako bi zvanično postala Posebna područja za očuvanje staništa i vrsta (*Special Area of Conservation – SAC*)² i zajedno sa Područjima posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta činile ekološku mrežu Natura 2000.

Tomas Elmauer

¹ Termin iz Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode (Službeni glasnik 88/10)

² Termin iz Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode (Službeni glasnik 88/10)

Prirodne vrednosti Srbije na putu ka evropskoj ekološkoj mreži NATURA 2000

Training Project 2007-18-01-02
Jačanje administrativnih kapaciteta zaštićenih područja u Srbiji (NATURA 2000)

Training Project 2007-18-01-02
Strengthening Administrative Capacities for Protected Areas in Serbia (NATURA 2000)

Teritorija Republike Srbije značajan je centar biodiverziteta na Balkanskom poluostrvu. Raznovrsni predeli, od Panonske nizije u Vojvodini do planina jugoistočne Srbije, predstavljaju staništa za 74% evropskih vrsta ptica. Više od 280 biljnih vrsta od ukupno 4000 vrsta i podvrsta koja nastanjuju teritoriju Srbije endemske su i mogu se naći samo na Balkanu. Bogato prirodno nasleđe Srbije već je (delimično) obuhvaćeno zaštićenim područjima koje pokrivaju oko 6% teritorije države.

Tvining projekat „Jačanje administrativnih kapaciteta zaštićenih područja u Srbiji (NATURA 2000)“ sprovodi se u partnerstvu između Ministarstva životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja kao partnera iz Republike Srbije, te Agencije za životnu sredinu Austrije i grčke organizacije Evropski centar za javno pravo, s druge strane. Osim Ministarstva, u aktivnosti projekta uključen je čitav niz drugih institucija koje se bave zaštitom prirode poput Zavoda za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, Pokrajinskog sekretarijata za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, zatim upravljača zaštićenih područja, ali i institucija unutar drugih sektora koji su bitni za uspostavljanje

nje mreže NATURA 2000, kao što su šumarstvo, poljoprivreda, vodoprivreda, prostorno planiranje, infrastruktura, energetika.

Dvogodišnji Tvining projekat o mreži NATURA 2000 započeo je 1. januara 2010. godine, a finansira ga Evropska Unija sa 1.000.000 EUR, sredstvima Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA). Projekat je predstavljen 12. aprila 2010. godine, na svečanosti u Privrednoj komori Srbije koju su otvorili ministar životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja Oliver Dulić i ambasador Delegacije Evropske Unije u Srbiji Vensan Dežer. Tom prilikom su o projektu govorili i ambasador Austrije Klemens Koja, kao i direktor Agencije za životnu sredinu Austrije Georg Rebernig.

Tvining projekat o mreži Natura 2000

Opšti cilj Tvining projekta „Jačanje administrativnih kapaciteta zaštićena područja u Srbiji (NATURA 2000)“ jeste da se poboljša zaštita i očuvanje prirodnih vrednosti Srbije u skladu sa direktivama Evropske Unije iz oblasti zaštite prirode i da se ova vredna područja uključe u evropsku ekološku mrežu Natura 2000. Svrha projekta je jačanje kapaciteta re-

levantnih institucija za uspostavljanje i razvoj ekološke mreže Natura 2000 u Republici Srbiji, i to davanjem doprinosa: (a) usklađivanju zakonodavstva Republike Srbije sa direktivama Evropske Unije u oblasti zaštite prirode (Direktive o pticama i Direktive o staništima); (b) uspostavljanju ekološke mreže Natura 2000 u skladu sa kriterijuma EU; (c) pripremi i realizaciji programa obuke za sistematsko jačanje kapaciteta za razvoj mreže Natura 2000 u Srbiji.

Tvining program, struktura i tim Tvining projekta

Tvining program Evropske Unije je jedan od glavnih alata pristupne pomoći u izgradnji institucija. Tvining ima za cilj da pomogne državama korisnicama u procesu stvaranja moderne i efikasne administracije, sa izgrađenim strukturama, ljudskim resursima i veštinama upravljanja potrebnim za implementaciju pravnih tekovina (*acquis communautaire*) sa istim standardima koje postoje u državama članicama Evropske Unije. Tvining ima ključnu ulogu u jačanju administrativnih kapaciteta zemalja Zapadnog Balkana koje su kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU. On obezbeđuje okvir za saradnju državnih službenika države kandidata i potencijalnih kandidata sa službenicima država članica EU koji zajedno razvijaju i implementiraju projekat koji je usmeren na usklađivanje, primenu i sprovođenje određenog *acquis communautaire*.

Ključni doprinos eksperata administracije države članice EU da utiče na dugoročne promene u državi koja se nalazi u procesu približavanja EU leži u timu koji je određen da učestvuje u realizaciji projekta a koji ima iskustva u sprovođenju predmetnih *acquis-a*. U svakom Tvining projektu postoje najmanje dva vođe projekta, od kojih se jedan imenuje u državnoj upravi države članice EU, a drugi u državnoj upravi države korisnika, i najmanje jedan stalni Tvining savetnik. Stalni Tvining sa-

Foto: Bernd Predehner

Zasavica je svakako deo buduće mreže Natura 2000 u Srbiji

Foto: Bernd Perdäher

Klisura Uvca

vetnik je državni službenik države – članice EU koji je stalno zaposlen u državi korisniku u periodu trajanja Tvining projekta. Cilj ove specifične strukture jeste da omogući institucijama zemlje korisnika da budu ravnopravni partneri u realizaciji Tvining projekata i da na taj način usvoje iskustva i znanje kolega iz država članica što je više moguće

U Tvining projektu „Jačanje administrativnih kapaciteta zaštićenih područja u Srbiji (NATURA 2000)“ vođa projekta iz zemlje članice je Tomas Elmauer, koji dolazi iz Agencije za životnu sredinu Austrije, gde radi kao nacionalni i međunarodni ekspert za Direktivu o staništima i mrežu Natura 2000. Vođa projekta iz Srbije je Radislav Momirov, načelnik Odeljenja za zaštitu prirode u Ministarstvu životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja. Vođa projekta zadužen je za sveobuhvatni nadzor i koordinaciju projekta. Budući da se Tvining projekat o mreži NATURA 2000 sprovodi u partnerstvu sa mlađim partnerom iz Grčke, mlađi vođa projekta iz zemlje članice je Piji Protopsaltis iz Evropskog centra za javno pravo.

Stalni Tvining savetnik, Bernd Perdäher, dolazi iz državne administracije Austrije, gde se već 18 godina bavi zaštitom prirode u federalnoj pokrajini Tirol, i zadužen je, zajedno sa asistentom Katarinom Vukšić, za upravljanje projektom u Srbiji. Sagovornik stalnog Tvining savetnika je Jelena Dučić, zaposlena u Ministarstvu životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja kao savetnik za zaštitu prirode i biodiverzitet, i zadužena je za upravljanje i tehničku koordinaciju Tvining projekta i saradnju sa stalnim Tvining savetnikom. U sprovođenju ovih aktivnosti podršku joj

pruža ključni tim iz Ministarstva životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja, koje čine Dušan Ognjanović, Aleksandra Došlić i Pavle Jovanović.

Aktivnosti u okviru Tvining projekta, poput misija sa kratkoročno i dugoročno angažovanim ekspertima, obuke, seminara, te događaji u cilju podizanja svesti javnosti, pažljivo su planirane i doprinose procesu reformi i postizanju definisanih ciljeva. S tim u vezi, eksperti iz Austrije i još pet zemalja članica Evropske unije angažovani su tokom realizacije projekta kako bi u saradnji sa predstavnicima državne administracije i nizom zainteresovanih strana Republike Srbije radili na jačanju kapaciteta za primenu pravnih tekovina Evropske Unije u oblasti zaštite prirode.

Komponente i aktivnosti Tvining projekta

Tvining projekat o mreži NATURA 2000 sastoji se iz tri komponente. Komponenta 1 bavi se harmonizacijom zakonodavstva Republike Srbije u skladu sa direktivama Evropske unije u oblasti zaštite prirode (Direktiva o pticama i Direktiva o staništima), komponenta 2 obuhvata pripremu predloga za Natura 2000 područja u Srbiji, kao i sistema za upravljanje ovim područjima dok se komponenta 3 odnosi na sistematsko jačanje kapaciteta za razvoj Natura 2000 mreže, ali i podizanje svesti javnosti o zaštiti prirode u Srbiji.

U okviru svake od ovih komponenti planiran je niz aktivnosti kako bi se postigli očekivani rezultati, uključujući analize i procene postojećeg stanja, radionice, seminare i obuke. U skladu sa unapred definisanim radnim planom počela je realizacija aktivnosti u okviru sve tri

navedene komponente projekta.

Nakon izvršene analize zakonodavstva Srbije, u okviru komponente 1 u konsultativnim sastancima između eksperta sa Tvining projekta i predstavnika Ministarstva i drugih nadležnih institucija pripremljen je tekst Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode, koji je usvojen u decembru 2010. godine.

U okviru komponente 2 izvršena je procena postojećih podataka o vrstama i staništima, koji su neophodni za uspostavljanje mreže Natura 2000, održan je niz radionica sa ekspertima i naučnim radnicima Srbije i što je najvažnije izrađene su prve referentne liste za Srbiju u skladu sa Direktivom o pticama.

Tokom novembra 2010. godine i marta 2011. godine održano je pet radionica o mreži Natura 2000 za predstavnike relevantnih sektora, kao što je šumarstvo, poljoprivreda, vodoprivreda, prostorno planiranje, infrastruktura, enegretika, rudarstvo, lovstvo, ribarstvo,

Agencija za životnu sredinu Austrije (Umweltbundesamt GmbH)

Agencija za životnu sredinu Austrije vodeća je stručna organizacija za celu oblast životne sredine u Austriji. Od 1999. godine organizacija je aktivna u 23 države Centralne i Istočne Evrope, kao i u državama Mediterana. U Rumuniji i na Malti Agencija za životnu sredinu je već realizovala slične projekte u vezi sa pripremom mreže Natura 2000. Osim toga, Agencija za životnu sredine je ključna konsultantska kuća za program obuke o mreži Natura 2000 koji je sproveden na području cele Evropske Unije.

Evropski centar za javno pravo (EPLC)

Evropski centar za javno pravo (EPLC) organizacija je nadležna za realizaciju Tvining programa u ime Republike

Grčke. EPLC ima bogato iskustvo u upravljanju međunarodnim projektima i do sada je bila zadužena za realizaciju 33 Tvining projekata u različitim oblastima, kao što su životna sredina, pravo i unutrašnji poslovi, javna administracija, ljudska prava.

Foto: Bernd Perdaher

Sa jedne od radionica organizovanih u okviru projekta

turizam. Sektorske radionice su deo trening programa za izgradnju kapaciteta za pripremu mreže Natura 2000 koji je izrađen u okviru komponente 3 projekta, a obuhvata radionice, seminare i studijske posete, u cilju informisanja ključnih zainteresovanih strana o konceptu Natura 2000, kao i radi njihovog uključivanja u sam proces pripreme mreže Natura 2000 u Srbiji

Kao rezultat radionice sa predstavnicima relevantnih sektora održanoj na Fruškoj gori u martu 2011. godine, a na osnovu iskustava iz sektorskih radionica, pripremljena je strategija komunikacije sa akcionim planom za podizanje svesti

javnosti o mreži Natuiri 2000. Ovaj dokument treba da prati implementaciju direktiva za zaštitu prirode tokom procesa približavanja Srbije Evropskoj uniji. Strategija daje srednjoročni okvir za pripremu mreže Natura 2000 u periodu od 2011. do 2016. godine i ima za cilj stvaranje dobre „klime“ i podsticanje učestvovanja javnosti u procesu uspostavljanja evropske ekološke mreže

Natura 2000 u praksi – studijska putovanja Tvinging projekta

U okviru Tvinging projekta NATURA 2000 planirano je organizovanje dva studijska putovanja za predstavnike državne

administracije Republike Srbije u dve države članice Evropske unije sa obilaskom NATURA 2000 područja. Tako je u periodu od 9. do 13. maja 2011. godine organizovana studijska poseta Austriji, dok je studijska poseta Grčkoj planirana za septembar 2011. godine. Tokom oba studijska putovanja po deset učesnika iz Srbije će imati prilike da se upozna sa implementacijom direktiva EU u oblasti zaštite prirode u praksi, kao i da razgovara sa predstavnicima relevantnih institucija, upravljačima Natura 2000 područja, te lokalnim i regionalnim organizacijama u ovim zemljama.

Osim studijskih poseta zemljama članicama EU, u okviru projekta realizovan je i međusektorski studijski obilazak tri regiona u Srbiji. Tačnije, od 23. do 27. maja 2011. godine grupa sačinjena od predstavnika relevantnih sektora obišla je tri zaštićena područja u Srbiji (Stara Planina, Uvac i Gornje Podunavlje), gde su u fokusu bili izazovi u vezi sa zaštitom prirode na lokalnom i regionalnom nivou. Svrha studijskog obilaska bila je da se učesnici upoznaju sa situacijom u vezi zaštite prirode na lokalnom nivou, tačnije sa kojim izazovima, ali i mogućnostima se lokalno stanovništvo suočava u svakodnevnom životu i radu.

Bernd Perdaher

Evropske integracije i zaštita prirode u Srbiji - počeci uspostavljanja Natura 2000 ekološke mreže

Primena svih obaveza koje proističu iz Direktiva EU u oblasti zaštite prirode do trenutka pristupanja Evropskoj Uniji preduslov je da jedna država postane članica. Među datim obavezama najveći izazov predstavlja osnivanje nacionalnog dela evropske ekološke mreže Natura 2000. Ekološku mrežu Natura 2000 čine područja koja su zemlje članice proglasile u skladu sa Direktivama EU – o pticama i o staništima.

Glavne obaveze i odgovornosti u oblasti zaštite prirode, koje proizilaze iz Direktive Saveta 92/43/EEZ o zaštiti prirodnih staništa i divljih biljnih i životinj-

skih vrsta (*Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*) i Direktive Saveta 79/409/EEZ o očuvanju divljih ptica (*Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds*), ugrađene su u tekst Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS“ 36/09, 88/10 i 91/10 – ispravka). Zakonom je takođe izvršeno usaglašavanje sa potvrđenim međunarodnim ugovorima u oblasti zaštite biodiverziteta i to: Konvencijom o biološkoj raznovrsnosti, Konvencijom o močvarama koje su od međunarodnog značaja, Konvencijom

o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES), Konvencijom o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, Konvencijom o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, Okvirnom konvencijom o zaštiti i održivom razvoju Karpata, Konvencijom o zaštiti kulturne i prirodne baštine, Konvencijom o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom, posebno u Africi, Konvencijom o klimatskim promenama.

Uredbom o ekološkoj mreži („Službeni glasnik RS“ 102/10) utvrđuje se nacio-

nalna ekološka mreža Republike Srbije i način upravljanja radi očuvanja biološke i predeone raznovrsnosti, prioriternih tipova staništa odnosno tipova staništa od posebnog značaja za očuvanje, obnavljanje i/ili unapređivanje narušenih staništa, očuvanje određenih vrsta od nacionalnog i međunarodnog značaja. U skladu sa ovom Uredbom vršiče se identifikacija i kartiranje tipova staništa i staništa divljih vrsta koji su navedeni u Pravilniku o kriterijumima za izdvajanje tipova staništa, tipovima staništa, osetljivim, ugroženim, retkim i za zaštitu prioriternim tipovima staništa, kao i mere zaštite za očuvanje tipova staništa („Službeni glasnik RS” 35/10) i Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Službeni glasnik RS” 5/10), čime je izvršena transpozicija EU Direktive o staništima.

Ekološki značajna područja Evropske Unije Natura 2000 identifikovana na osnovu Direktive o staništima (SACs) i Direktive o pticama (SPAs), Zakona o zaštiti prirode, podzakonskih akata i Uredbe o ekološkoj mreži ustanoviće se najkasnije do dana pristupanja Republike Srbije Evropskoj Uniji.

U pogledu zaštite vrsta i staništa koji su u interesu očuvanja u skladu sa Direktivom o staništima i Direktivom o pticama, Zakonom o zaštiti prirode određeni su pojmovi vrsta, staništa, staništa vrsta, tip staništa, povoljno stanje vrste, povoljno stanje prirodnog staništa, prioriterni tipovi staništa i prioriterni vrste, ekološki značajna područja i ekološki značajna područja Evropske unije Natura 2000. Za zaštitu vrsta i staništa koji su od interesa za očuvanje, značajno je propisivanje postupka ocene prihvatljivosti i utvrdi-

vanje kompenzacijskih mera. Članom 10. Zakona stvoren je pravni osnov za donošenje akta kojim se bliže propisuje postupak, sadržina, rokovi, način sprovođenja ocene prihvatljivosti u odnosu na ciljeve očuvanja ekološki značajnog područja, kao i način obaveštavanja javnosti, utvrđivanja preovladavajućeg javnog interesa i kompenzacijskih mera.

Direktiva o očuvanju divljih ptica transponovana je Zakonom o zaštiti prirode i Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva kao i Uredbom o ekološkoj mreži. Neki članovi ove direktive transponovani su i Zakonom o divljači i lovstvu („Službeni glasnik RS” 18/2010) kao i podzakonskim aktima iz ove oblasti.

Jelena Dučić

Moguća Natura 2000 područja posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta (*Special Protected Areas - SPA*) u Srbiji

Pripremni rad za identifikaciju SPA područja u Srbiji započeo je 2010. u okviru „tvinog projekta Jačanje administrativnih kapaciteta za zaštićena područja u Srbiji (NATURA 2000). Više od 15 ornitologa iz NVO sektora (Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, Liga za ornitološku akciju) i državnih institucija (Zavod za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Prirodnački muzej) učestvovalo je u određivanju preliminarnih liste vrsta i lokaliteta potrebnih za ovaj složeni proces. Ceo proces koordinisali su Rajnhard Lajtner i Andreas Raner, eksperti iz Austrije.

Jedan od prvih zadataka bio je sastavljanje referentne liste za vrste sa Aneksa I Direktive o pticama i za migratorne vrste u Srbiji (Tabela 1). Liste sadrže samo vrste koje su redovno prisutne u Srbiji, odnosno one gnezdarice koje su se gnezdile u Srbiji najmanje pet puta u poslednjih 10 godina, kao i selice koje se u Srbiji zadržavaju svake godine i to u broju

od najmanje pet jedinki. Ukupno 85 vrsta sa Aneksa I prepoznato je kao redovno prisutno u Srbiji i uključeno u preliminarnu referentnu listu, dok preliminarna lista migratornih vrsta sadrži 43 vrste.

Za sve vrste procenjen je i kvalitet dostupnih podataka. Vrste su raspodeljene u četiri grupe:

- grupa 1: poznat status vrste, nisu potrebna dalja istraživanja;
- grupa 2: status vrste je generalno poznat, nije potreban dalji terenski rad, već samo dodatna obrada i analiza postojećih podataka;
- grupa 3: potreban dodatni terenski rad;
- grupa 4: problematičan status vrste: ne postoje dovoljni dokazi o redovnom prisustvu i potreban je dodatni terenski rad.

Za odabir preliminarnih SPA područja u Srbiji (Tabela 2) bilo je neophodno razviti posebne kriterijume. Kao osnova za razvoj ovih kriterijuma korišćeni su IBA–C

kriterijumi, koje su neke od zemalja EU već primenjivale za identifikaciju SPA područja. Razradom ovih osnovnih kriterijuma, dobijeni su sledeći posebni kriterijumi, prilagođeni za situaciju u Srbiji:

- SR1 – globalno ugrožene vrste: lokalitet redovno podržava značajnu brojnost globalno ugroženih ili drugih svetski značajnih vrsta (SPEC 1).
- SR2 – okupljališta vrsta koje su ugrožene na nivou Evropske unije: lokalitet redovno podržava najmanje 1% biogeografske populacije ili populacije u Evropskoj uniji vrsta ugroženih na nivou Evropske unije (koje se nalaze na Aneksu 1 i koje su pomenute u Članu 4.1 Direktive o pticama).
- SR3 – migratorne vrste koje nisu ugrožene: lokalitet redovno podržava najmanje 1% biogeografske populacije migratornih vrsta koje se ne smatraju ugroženima na području Evropske Unije (na osnovu Članka 4.2 Direktive o pticama; ne

Tabela 1. Referentna lista za vrste sa Aneksa I Direktive o pticama i za migratorne vrste u Srbiji

Annex I vrste	Kvalitet podataka	Nivo znanja potrebnog za identifikovanje SPA područja				Migratorne vrste	Kvalitet podataka	Nivo znanja potrebnog za identifikovanje SPA područja
Ridogri morskog gnjurac <i>Gavia stellata</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Čurlikovac <i>Burhinus oedicnemus</i>	3	Potrebni dodatni podaci, lokaliteti generalno poznati	Mali gnjurac <i>Tachybaptus ruficollis</i>	2	Potrebna analiza i diskusija podataka
Crnogri morskog gnjurac <i>Gavia arctica</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Šljuka livadarka <i>Gallinago media</i>	4	Kritično su potrebni podaci	Čubasti gnjurac <i>Podiceps cristatus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Mali vranac <i>Phalacrocorax pygmeus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Morski žalar <i>Charadrius alexandrinus</i>	4	Kritično su potrebni podaci	Crnovrati gnjurac <i>Podiceps nigricollis</i>	2	Proveriti dostupne podatke
Vodeni bik <i>Botaurus stellaris</i>	2-3	Područja poznata, procene je potrebno poboljšati	Zlatni vivak <i>Pluvialis apricaria</i>	3	Potrebni dodatni podaci, pojedini lokaliteti poznati	Lisasta guska <i>Anser albifrons</i>	2	Proveriti dostupne podatke
Čapljica <i>Ixobrychus minutus</i>	2-3	Područja poznata, procene je potrebno poboljšati	Sprudnik migavac <i>Tringa glareola</i>	2	Potrebna analiza i diskusija podataka	Guska glogovnjača <i>Anser fabalis</i>	3	Potrebni dodatni podaci
Gak <i>Nycticorax nycticorax</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Crvenovrata liskonoga <i>Phalaropus lobatus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Divlja guska <i>Anser anser</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Žuta čaplja <i>Ardeola ralloides</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Crnoglav galeb <i>Larus melanocephalus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Zviždara <i>Anas penelope</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Mala bela čaplja <i>Egretta garzetta</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Mali galeb <i>Larus minutus</i>	2	Potrebna analiza i diskusija podataka	Čegrtuša <i>Anas strepera</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Velika bela čaplja <i>Egretta alba</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Velika čigra <i>Sterna caspia</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Krdža <i>Anas crecca</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Crvena čaplja <i>Ardea purpurea</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Obična čigra <i>Sterna hirundo</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Šiljkan <i>Anas acuta</i>	3	Potrebni dodatni podaci
Bela roda <i>Ciconia ciconia</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Mala čigra <i>Sterna albifrons</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Grogotovac <i>Anas querquedula</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Crna roda <i>Ciconia nigra</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Belobrka čigra <i>Chlydonias hybridus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Plovka kašilara <i>Anas clypeata</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Ražanj <i>Plegadis falcinellus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Crna čigra <i>Chlydonias niger</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Ridoglav patka <i>Aythya ferina</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Kašičar <i>Platalea leucorodia</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Buljina <i>Bubo bubo</i>	2	Lokaliteti poznati, brojnost potrebno proveriti	Čubasta patka <i>Aythya fuligula</i>	4	Kritično potrebni dodatni podaci o gnežđenju
Mala lisasta guska <i>Anser erythropus</i>	4	Kritično su potrebni podaci	Mala sova <i>Glaucidium passerinum</i>	4	Kritično su potrebni podaci	Patka dupljašica <i>Bucephala clangula</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Guska crvenovojlka <i>Branta ruficollis</i>	4	Kritično su potrebni podaci	Dugorepa sova <i>Strix uralensis</i>	3	Delimično poznata, potrebni dodatni podaci	Veliki ronac <i>Mergus merganser</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Patka njorka <i>Aythya nyroca</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Ritska sova <i>Asio flammeus</i>	3	Lokaliteti poznati, brojnost potrebno proveriti	Barski petlovan <i>Rallus aquaticus</i>	3	Potrebni dodatni podaci
Mali ronac <i>Mergellus albellus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Gaćasta kukumavka <i>Aegolis funereus</i>	3	Potrebni dodatni podaci	Vivak <i>Vanellus vanellus</i>	2-3	Proveriti dodatna područja
Osičar <i>Pernis apivorus</i>	2	Potrebno je identifikovati najvažnije lokalitete	Leganj <i>Caprimulgus europaeus</i>	3	Potrebni dodatni podaci o brojnosti, lokaliteti generalno poznati	Mala sprutka <i>Calidris minuta</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Crna lunja <i>Milvus migrans</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Vodomar <i>Alcedo atthis</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Crnotrba sprutka <i>Calidris alpina</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Belorepan <i>Haliaeetus albicilla</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Modrovrana <i>Coracias garrulus</i>	3	Lokaliteti poznati, dodatno mapiranje potrebno	Krivokljuna sprutka <i>Calidris ferruginea</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Beloglavi sup <i>Gyps fulvus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Siva žuna <i>Picus canus</i>	3	Lokaliteti poznati, potrebni dodatni podaci	Barska šljuka <i>Gallinago gallinago</i>	4	Potrebni dodatni podaci, posebno o gnežđenju
Zmijar <i>Circus gallicus</i>	2-3	Potrebna dodatna provera lokaliteta	Crna žuna <i>Dryocopus martius</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Muljača <i>Limosa limosa</i>	3	Proveriti dodatna područja
Eja močarica <i>Circus aeruginosus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Sirijski detlić <i>Dendrocopos syriacus</i>	2	Veoma raširena, potrebni dodatni podaci i/ili analiza	Velika carska šljuka <i>Numenius arquata</i>	3	Potrebni podaci o gnežđenju
Poljska eja <i>Circus cyaneus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Srednji detlić <i>Dendrocopos medius</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Mrki sprudnik <i>Tringa erythropus</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Eja livadarka <i>Circus pygargus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Planinski detlić <i>Dendrocopos leucotos</i>	3	Područja generalno poznata, brojnost potrebno utvrditi	Crvenonogi sprudnik <i>Tringa totanus</i>	3	Potrebni podaci o gnežđenju
Ridi mišar <i>Buteo rufinus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Tropsti detlić <i>Picoides tridactylus</i>	4	Kritično potrebni dodatni podaci	Krivokljuni sprudnik <i>Tringa nebularia</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Orao kliktaš <i>Aquila pomarina</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Velika ševa <i>Melanocorypha calandria</i>	3	Brojnost treba proveriti, područja su poznata	Polojka <i>Actitis hypoleucos</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Krstaš <i>Aquila heliaca</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Mala ševa <i>Calandrella brachydactyla</i>	4	Kritično potrebni dodatni podaci	Utina <i>Asio otus</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Suri orao <i>Aquila chrysaetos</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Šumska ševa <i>Lullula arborea</i>	2-3	Područja poznata, potrebne dodatne procene	Bela čiopa <i>Tachymarptis melba</i>	2-3	Proveriti dodatna potencijalna područja
Patuljasti orao <i>Hieraetus pennatus</i>	3	Potrebni dodatni podaci, lokaliteti generalno poznati	Stepska trepteljka <i>Anthus campestris</i>	3	Potrebni dodatni podaci i istraživanja, područja delimično poznata	Pčelarica <i>Merops apiaster</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Siva vetruška <i>Falco vespertinus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Modrovojlka <i>Luscinia svecica</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Ušata ševa <i>Eremophila alpestris</i>	2	Proveriti postojeće procene
Stepski soko <i>Falco cherrug</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Ševarski trstenjak <i>Acrocephalus melanopogon</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Bregunica <i>Riparia riparia</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Sivi soko <i>Falco peregrinus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Pirgasta grmuša <i>Sylvia nisoria</i>	3	Potrebni dodatni podaci, dva lokaliteta dobro poznata	Daurska lasta <i>Hirundo daurica</i>	2	Proveriti postojeće procene
Leštarka <i>Bonasa bonasia</i>	3	Potrebni dodatni podaci, lokaliteti delimično poznati	Mala muharica <i>Ficedula parva</i>	3	Potrebni dodatni podaci, lokaliteti generalno poznati	Obična travarka <i>Saxicola rubetra</i>	3	Potrebni dodatni podaci, neka područja su poznata
Veliki tetreb <i>Tetrao urogallus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Belovrata muharica <i>Ficedula albicollis</i>	3	Potrebno je unaprediti procene	Obična beloguzica <i>Oenanthe oenanthe</i>	3	Potrebni dodatni podaci, neka područja su poznata
Jarebica kamenjarka <i>Alectoris graeca</i>	3	Potrebni dodatni podaci, lokaliteti delimično poznati	Rusi svračak <i>Lanius collurio</i>	2-3	Potrebno je identifikovati najvažnija područja i unaprediti procene	Sredozemna beloguzica <i>Oenanthe hispanica</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja
Ždral <i>Grus grus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja	Sivi svračak <i>Lanius minor</i>	3	Područja generalno poznata, potrebno unaprediti procene u središnjoj Srbiji	Kos kamenjar <i>Monticola saxatilis</i>	3	Potrebni dodatni podaci, područja su generalno poznata
Barski petlić <i>Porzana porzana</i>	3	Potrebni dodatni podaci	Crvenokljuna galica <i>Pyrhocorax pyrrhocorax</i>		Samo na KIM	Drozd ogričar <i>Turdus torquatus</i>	3	Potrebni dodatni podaci za pojedine lokalitete
Sivi barski petlić <i>Porzana parva</i>	3	Potrebni dodatni podaci	Vrtna strnadica <i>Emberiza hortulana</i>	2-3	Identifikovati najvažnija područja, unaprediti procene	Trstenjak rogožar <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	3	Potrebni dodatni podaci
Prđavac <i>Crex crex</i>	3	Potrebni dodatni podaci, pojedini lokaliteti poznati				Brkata senica <i>Panurus biarmicus</i>	3	Lokaliteti poznati, potrebne dodatne procene
Velika droplja <i>Otis tarda</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja				Crvenoglav svračak <i>Lanius senator</i>	3	Neki lokaliteti poznati, potrebna provera dodatnih lokaliteta
Vlastelica <i>Himantopus himantopus</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja				Velika strnadica <i>Miliaria calandria</i>	2	Potrebno diskutovati postojeće podatke
Sabljarka <i>Recurvirostra avosetta</i>	1	Zadovoljavajući kvalitet znanja						

Čapljica *Ixobrychus minutus* - Annex I vrsta

Foto: Miroslav Szymanski

Status svake od vrsta sa referentnih lista analiziran je na svakom od 44 područja korišćenjem šest kriterijuma. Za vrste koje nisu dovoljno obuhvaćene u okvirima postojećih IBA područja, predloženi su dodatni lokaliteti. Analiza je pokazala da sva testirana IBA područja ispunjavaju kriterijume za proglašavanje SPA područjima (nominovana za najmanje jednu vrstu sa referentnih lista). Pored postojećih značajnih područja za ptice prepoznato je još 37 lokaliteta koji bi mogli predstavljati buduća SPA područja. Neka od ovih 37 područja već ispunjavaju neke od kriterijuma za izbor SPA, odnosno predstavljaju važna staništa za neku od vrsta sa referentnih lista. S druge strane, za neka od ovih područja još nema dovoljno podataka za odgovarajuću primenu kriterijuma, ali se može pretpostaviti da su ona značajna i da je dodatnim istraživanjima neophodno proveriti njihov status u odnosu na prisutnost vrsta sa referentnih lista.

- nalaze se na Aneksu I).
- SR4 – velike koncentracije: lokalitet redovno podržava najmanje 20.000 jedinki jedne ili više vrsta migratornih vodenih ptica.
- SR5: velike koncentracije – „uska migratorna grla”: lokalitet je „usko grlo” koje za prelaz koristi najmanje 5.000 jedinki roda (Ciconiidae) i/ili najmanje 3.000 jedinki grabljivica (Accipitriformes, Falconiformes) i/ili najmanje 3.000 jedinki ždralova (Gruidae).
- SR6: vrste ugrožene na području Evropske unije: lokalitet je jedno od pet najvažnijih mesta u Srbiji za vrste koje se smatraju ugroženima na području Evropske unije (koje se nalaze na Aneksu I Direktive o pticama).

Prilikom odabira preliminarne SPA područja pošlo se od 39 značajnih područja za ptice (IBA) u Srbiji i pet nacionalno značajnih područja. Tri IBA područja koja se nalaze na Kosovu i Metohiji nisu uključena u analizu zbog nedostatka savremenih podataka.

Sve liste koje su izrađene kao rezultat rada na ovom projektu su preliminarne. Jasno je da i dalje postoji puno praznina u znanju koje bi trebalo da budu popunjene dodatnim istraživanjima kako bi se na odgovarajući način završio proces odabira SPA područja u Srbiji. Imajući to u vidu, liste bi trebalo da posluže kao smernice koje u budućnosti treba razvijati i preispitati kako bi postale stručni referentni dokumenti za uspostavljanje mreže Natura 2000 u Srbiji.

Foto: Željko Genajlić

Sirijski detlič *Dendrocopos syriacus* - Annex I vrsta

Tabela 2: Moguća područja posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta (Special Protected Areas – SPA) u Srbiji identifikovana tokom projekta

IBA područja	Broj nominovanih vrsta sa Aneksa I	Broj nominovanih migratornih vrsta	Ukupan broj nominovanih vrsta
Gornje Podunavlje	9	7	16
Subotička jezera i pustare	20	15	35
Bečejski ribnjak	14	3	17
Jegrička	9	2	11
Karadorđevo	1	0	1
Titelski breg	1	2	3
Koviljski rit	4	0	4
Pašnjaci velike droplje	17	8	25
Slano Kopovo	16	16	32
Okanj i Rusanda	14	17	31
Carska bara	12	11	33
Gornje Potamišje	8	2	10
Srednje Potamišje	13	8	21
Vršacke planine	4	0	4
Deliblatska peščara	10	2	12
Labudovo okno	10	11	21
Ušće Save u Dunav	7	2	9
Dunavski lesni odsek	5	3	8
Fruška gora	9	2	11
Obedska bara	12	0	12
Bosutske šume	6	0	6
Zasavica	3	2	5
Donje Podrinje	3	3	6
Cer	2	0	2
Valjevske planine	8	0	8
Tara	9	3	12
Uvac i Mileševka	11	3	14
Pešter	7	4	11
Golija	7	1	8
Gornje Pomoravlje	2	1	3
Ovčarsko-Kablarska klisura	1	0	1
Kopaonik	6	3	9
Pčinja	4	4	8
Vlasina	6	3	9
Suva planina	1	4	5
Sićevačka klisura	2	2	4
Stara planina	17	6	23
Đerdap	9	6	15
Mala Vrbica	4	4	8
Akumulacija Gruža	2	8	10
Resavska klisura	7	1	8
Zlotska klisura	4	1	5
Rtanj	3	1	4
Jerma	1	0	1
Ostali lokaliteti			
Dunav kod Novog Sada	1	0	1
Ribnjak „Vršacki ritovi”	1	0	1
Ribnjak kod N. Kneževca	1	1	2
Susečki ribnjak	1	0	1
Ribnjak kod Bača	0	0	0
Ribnjak kod Srpskog Miletića	0	0	0
Severna Mostonga	0	1	1
Slatine u banatskom Potisju	4	1	5
Slatine kod Ridice	1	0	1
Bare kod Stanišića	0	0	0
Pasnjaci kod Krstura	1	0	1
Pašnjaci kod Banatskog Dvora	0	0	0
Akumulacija Svetičevo	1	0	1
Slatine kod Jankovog Mosta	0	0	0
Kovački taložnici	1	0	1
Crvenački taložnici	1	0	1
Kovinski taložnici	1	0	1
Zvorničko jezero	0	1	1
Zapadna Morava	0	0	0
Barajevska reka	0	0	0
Vratna	0	1	1
Dukat	0	1	1
Radujevac	0	1	1
Ramska peščara	0	0	0
Prahovo	1	0	1
Homoljske planine	0	0	0
Zlatibor	0	0	0
Jadovnik	0	0	0
Rača	0	0	0
Preševska dolina	0	0	0
Kamena gora	0	0	0
Čelije	1	1	2
Radan	0	0	0
Čemerno	0	0	0
Leskovačko polje	0	0	0
Ibarska klisura-Stolovi	0	0	0
Dragačevo	1	1	2

Goran Sekulić i Marko Tucakov

Blok 44, Novi Beograd

Neobično urbano utočište

"Akvapark" - privremeno gradsko pribežište živog sveta

Celom dužinom novobeogradskog Bloka 44, između tržnog centra „Piramida” i Save prostire se poodavno zapušteno gradilište akvaparka. Sa severne strane oivičeno je saobraćajnicom, soliterima i poligonom za polaganje vozačkog ispita. Sa istočne i zapadne strane nalaze se okretnice autobusa gradskog saobraćaja, a sa južne asfaltirani nasip za zaštitu od poplava koji vodi od Ostružničkog mosta do novobeogradske toplane i slovi kao omiljeno šetalište Beograđana, te staza za bicikliste i roleraše. Ispod nasipa je Savski kej i glavno korito reke.

Uprkos živim i bučnim aktivnostima u neposrednoj blizini, u samo gradilište malo ko zalazi. Tek po neki sakupljač puževa, par koji se izmakao iz gužve i deca koja šaraju grafite. Čuvari sprečavaju šetanje pasa, a ni psi lugalice ne svraćaju redovno i nema ih mnogo.

Položaj u blizini reke, raznovrsan, prostran i miran teren kao i obilje hrane za razne vrste okupili su unutar ograde ovog gradilišta neobično mnogo različitih ptica za gradske uslove. Neke se tu i gnezde. Potpun spisak svih fotografisanih vrsta verovatno ne znači da i drugih ptica nema.

Čitav prostor je površine oko 9 ha. Sa tri strane bio je ograđen žičanom ogradom, koja se, zahvaljujući „specijalizovanim građanima”, dobrim delom preselila na stovarišta otpada. Živica koja sa četvrte strane odvaja gradilište od nasipa još uvek je na mestu. To je pretežno topolin šibljak kroz koji prorastaju mlade samonikle topole prsnog promera ne većeg od desetak centimetara. Na njima su gnezda gugutke *Streptopelia decaocto*, goluba grivnaša *Columba palumbus* i neizbežne svrake *Pica pica* koja se gnezdi

drugde u okviru parka. Tu se viđaju i veliki detlić *Dendrocopos major*, poljski vrabac *Passer montanus*, drozd borovnjak *Turdus pilaris*, obična grmuša *Sylvia communis*, plava senica *Parus caeruleus* i druge ptice iz parka.

Vertikalni profil terena čine neizgrađeni brežuljkasti deo (hrpe zemlje i štuta koje su nasumice rasporedili buldožeri) i do pola izgrađeni deo (bazeni i kanali projektovanog Parka, glavna zgrada od tri etaže i jedna pomoćna od dve). Neizgra-

Obična beloguzica *Oenanthe oenanthe*

đeni deo je obrastao gustom ruderalnom zeljastom vegetacijom, gljivama i drugim biljkama različite visine. Uprkos povremenim „akcijama čišćenja” ambrozije ima više nego što bi estradni alergolozi želeli. Prostor je prošaran grmljem, malim topolinim šibljacima, a nađe se i po neki sitan bagrem. To je carstvo leptira, vilinih konjica, skakavaca, raznih drugih insekata, puževa, guštera, po neke belouške *Natrix natrix* i ježa *Erinaceus concolor*.

Izvesno je da se ovde gnezde gluvavara *Anas platyrhynchos* i crnoglava travarka *Saxicola torquata*, a verovatno obična travarka *Saxicola rubetra* i rusi svračak *Lanius collurio*.

Osim glavne i pomoćne zgrade, ostali nedovršeni objekti građeni su na način da ne propuštaju vodu, pa se u njima stvaraju manje ili više trajne lokve, obilato nastanjene zelenim žabama *Rana kl. esculenta*. Iz njih seoske *Hirundo rustica* i gradske laste *Delichon urbica* piju vodu u letu, a oko njih skupljaju blato za gnezda. Ostalim stanovnicima Parka lokve takođe su pojila.

Zgrade služe kao gnezdišta crnoj crvenrepki *Phoenicurus ochruros*, vrapcu pokućaru *Passer domesticus* i gradskim golubovima *Columba livia* × *domestica*. Istaknuti delovi zgrada jesu i omiljene osmatračnice običnoj vetruški *Falco tinnunculus*, koja se redovno viđa u paru,

Obična vetruška *Falco tinnunculus*

ali je verovatnije da se gnezdi na nekoj od okolnih kula Bloka 70. Uprkos istrajnom proganjanju, svrake i vrane nisu uspele da proteraju obične vetruške. Međusobna jurnjava vid je svakodnevnih „sportskih” aktivnosti iznad terena. Obične vetruške osmatraju i sa bandera unutar Parka, koje odavno ne podupiru bilo kakve vodove, pa čak i sa visokih antena za mobilnu telefoniju koje se nalaze izvan istočne i zapadne ograde. Većina drugih ptica takođe rado čuči na banderama i armaturi koja štrči iznad ozidanih delova zgrada. Ostale po volji: na ivici šahta, kamenu, nekoj stabljici zeljastih biljaka, grančici, ili jednostavno čeprkaju po tlu.

Osim pomenutih ptica ovde se viđaju i fazan *Phasianus colchicus*, običan galeb *Larus ridibundus*, pupavac *Upupa epops*, bela pliska *Motacilla alba*, crvenač *Erithacus rubecula*, obična beloguzica *Oenanthe oenanthe*, obični zviždak *Phylloscopus collybita*, velika senica *Parus*

Konopljarka *Carduelis cannabina*

major, gaćac *Corvus frugilegus*, siva vrana *Corvus corone cornix*, čvorak *Sturnus vulgaris*, zeba *Fringilla coelebs*, konopljarka *Carduelis cannabina*, češljugar *Carduelis carduelis*, žutarica *Serinus serinus* i još najmanje deset vrsta ptica viđenih na samo stotinak metara izvan ograde gradilišta.

Sve pomenute ptice su u ovom prostoru i fotografisane, a priložene fotografije nastale su na licu mesta. Kao posebna retkost za grad, ovde je fotografisan i srndač *Capreolus capreolus* koji verovatno ni sam ne zna kako je zalutao u ovo ptičje stanište.

Tekst i foto: Gordan Pomorišac

„Tara njemu odgovara...“

Seosko ptičarenje

Pear

Kada mi se moja draga supruga obrati rečenicom u izrazitom imperativu i koja glasi: „Čedomire, naredni vikend ne planiraj ništa, idemo u Biosku, biće posla preko glave“, samo slegnem ramenima i napravim izveštačenu grimasu u stilu – da, draga. Međutim, moja loša gluma ne može više nikog u kući da prevari, i dok istog trenutka brzinom svetlosti započinjem pakovanje fotografske i ptičarske opreme, negde iz kuhinje ponovo čujem svoju Tanju kako dobacuje: „Samo ovog puta molim te... Prvo posao pa onda tvoje ptice“. Da, draga...

Bioska je selo u jugoistočnom području planine Tare, ali naša destinacija je njen zaselak Pear na nekih 700 m n. v. gde posedujemo imanje sa dve brvnare, inače nasledstvo moje tašte (pa posle neka neko kaže da ne voli taštu). Nekoliko sati vožnje do Užica, zatim polusatni blagi uspon prema Tari, i negde pred Biosku skretanje u desno, pa još koji kilometar i stiže se u Pear. Na kapiji nas dočekuje rusi svračak *Lanius collurio* juvenilac, krivi glavu čas levo, čas desno, kao da hoće da kaže – dobro došli, gde ste do sada. Sledi standardno raspakivanje stvari, a zuji mi u ušima i oštar planinski vazduh reže pluća navikla na južnobanatske ritove i slatine. Već posle petnaestak minuta okupljaju se rođaci i komšije pa se prelazi na slatko, kafu i rakiju. Dok se razmenjuju novosti, pomalo odsutno klimam glavom, sve vreme osluškujući kreštanje grupe sojki *Garrulus glandarius* na drugom kraju dvorišta.

Međutim, do ludila me dovodi jedan brgljez *Sitta eurpaea* koji se u neposrednoj blizini vratolomno, glavom na dole, šeta niz stablo šljive. Kao Odisej pred sirenama suzdržavam se da ne zgrabim fotoaparata i krenem u akciju.

Fotograf–kosač

Kada konačno ostanemo sami, Tanja mi očima pokazuje u pravcu kosilice. Znam, prvo posao. Možda je to strast, a možda sam frik, ali verovatno još niste videli nekog sa kosilicom i fotoaparatom sa sve teleobjektivom okačenim oko vrata. Jeste nezgodno, ali iskustvo mi kaže da uvek budem spreman. Dok špartam imanjem, čujem dobro poznato dobivanje velikog detlića *Dendro-*

copos major, ali mi pažnju više privlači pištanje oko ograde susednog dvorišta gde otkrivam dva pileta rusog svračka. Ima puno običnih kosova *Turdus merula*, koje uglavnom posmatram na tlu, a u travi primećujem i jednu šumsku trepteljku *Anthus trivialis*. Na ogradu od naslaganog kamena sleće obična crvenrepka *Phoenicurus phoenicurus* dok se na vrhu jedne od krošnji smestio mužjak vuge *Oriolus oriolus* sa pletnom u kljunu. Prisutne su velika *Parus major* i plava senica *Parus caeruleus*, ali ubedljivo najčešća je siva senica *Parus palustris*. Na jednom od žbunova primećujem njeno sletanje u ravnomernim vremenskim intervalima. Ležem u travu i kao na vojnoj vežbi puzim da bih zau-

Siva senica *Parus palustris*

zeo što bolju poziciju za fotografisanje. Uspevam da napravim nekoliko zaista odličnih snimaka.

Ubrzo sledi poziv na ručak i svi sedamo za sto u hladu velike krošnje. U jednom trenutku iznad nas se začula cvrkutava graja koju je pravilo jato dugorepih senica *Aegithalos caudatus* u prolazu. Prekidam obrok i jurim za njima po dvorištu. Dugorepe senice nisu previše plašljive, ali su u neprekidnom pokretu pa se malo teže fotografišu. Dok se vraćam prema stolu, beležim jednu običnu travarku *Saxicola rubetra* i ženku belovrate muharice *Ficedula albicollis*. Širim ruke prema Tanji i svečano obećavam da ću ostaviti foto-aparat i sve završiti do večere. I zaista, više ne gledam u stranu, usredsređujem se potpuno na posao – čistim sulundare od šporeta, perem bačve za predstojeće kupljenje šljiva, pretačem staru rakiju u staklene balone, a sve u cilju da naredni dan potpuno posvetim ptičarenju.

Da li treba da kažem da sam jedva dočekao jutro kako bih krenuo u akciju. U punoj „ratnoj“ opremi krećem ka kapiji i do izlaza beležim više sojki, sivih senica i brgljeza. Na makadamskom putu pored gomile masivnih trupaca zabavlja se nekoliko crnih crvenrepki *Phoenicurus ochruros*. Komšija Miljko rukom upepenom u nebo ushićeno mi pokazuje par orlova u nadletanju. Nažalost, nisu u pitanju orlovi već samo dva mišara *Buteo buteo*. Na grani drveta pored nas smestio se rusi svračak sa gusenicom u kljunu. Pitam Miljka kako zove ovu pticu i kao iz topa mi odgovara – mala kreja. Dobro, koliko sela toliko običaja. Nastavljam makadamom koji vodi uz obod zaseoka. S jedne strane su smeštena domaćinstva, a sa druge privatne

šume graba i mlade bukve, i to uglavnom ograđene. Ispred mene skakuće bela pliska *Motacilla alba* kao da hoće da mi pokaže put, a onda mi pažnju privlači fascinantant prizor. Naslanjam se uz ogradu jednog domaćinstva i posmatram ptičarski raj. Na zaista malom prostoru uočavam desetak vrsta: veli-

Crna crvenrepka *Phoenicurus ochruros*

kog detlića, plave, sive i velike senice, običnog kosa, brgljeza, sojku, pupavca *Upupa epops* i zelenu žunu *Picus viridis*. Kako zavidim vlasniku ovog imanja!

Ubrzo izlazim iz naselja i uz ogradu jedne od livada lovi nekoliko sivih muharica *Muscicapa striata*. Put vodi u jedan od šumaraka i tu zastajem na kraću pauzu. Relativno blizu sleće crvenčač *Erithacus rubecula*, odmerava me i odleće dalje. Na grani obližnjeg stabla primećujem drozda. Uz pomoć teleobjektiva prepoznajem imelaša *Turdus vicivorus*. Pažnju mi, zatim, privlači relativno ravnomerno kuckanje, ali mi je jasno da ne dolazi od detlića. U jednom od gustiša, na tlu opet drozd, ali ovoga

puta pevač *Turdus philomelos*. U kljunu mu je školjka puža koju razbija o kamen. Vadim iz torbe primerak *Hamlyn guide*, otvaram stranu 265 i, naravno, vidim identičnu ilustraciju.

Vraćam se u naselje kako bih pošao stazom koja u blizini naše kuće vodi na okolne vrhove Obla glava i Ravna

gora. Inače, ptice koje u Pearu susrećem uglavnom viđam i u mojem Potamišju, ali ne u ovolikom broju i ne tako često. Između Pearsa i šuma koje se protežu iznad zaseoka prostire se čistina prošarana žbunovima kleke. Tu je u jednoj jaruzi smeštena seoska deponija gde zatičem par gavranova *Corvus corax*. Kao što sam već pomenuo, šumske zajednice uglavnom se sastoje od bukve i graba, dok se na nešto većim visinama nalaze i manje sastojine četinarara. Šume i livade raspoređene su mozaično. Mada naviknut na ravnicu, u planini uživam potpuno. Manje jato golubova grivnaša *Columba palumbus* preleće tik iznad mene. U voćnjaku uz put namestio mi se jedan šumski žviždak što uspevam da zabeležim foto-aparatom.

Đurovina

Narednog dana nenadano izvlačim binggo. Pojavljuju se Tanjini tetka i teča iz Beograda i pozivaju nas na izlet u njihov letnjikovac na Tari. U pitanju je lokalitet Đurovina ispod vrha Bukova glava na 1200 m. Dok smo putovali, dogodio mi se gaf kakav odavno nisam napravio. Foto opremu sam prvi put ostavio u prtljažnik kola i, naravno, Marfjev zakon je neumoljiv. Na suvom stablu uz put smestio se suri orao *Aquila chrysaetos* i nonšalato nas ispratio pogledom dok sam ja zabezeknut posmatrao prizor koji nisam snimio.

Golub grivnaš *Columba palumbus*

Đurovina

Planina Tara je jedan od najvrednijih prirodnih bisera Srbije i o tome ne treba trošiti previše reči. Prostrani planinski masiv sa kompleksom najočuvanijih šuma četinarica i lišćara u našoj zemlji. Diverzitet ptica broji preko 140 vrsta. Mada je u pitanju jednodnevni izlet adrenalin mi radi sto na sat. Đurovina je predivno mesto koje mene lično podseća na Tolkinovu Srednju zemlju gde svakog trenutka očekujem da susretнем čarobnjaka Gandalfa i njegovu družinu hobita i vilenjaka. Sam lokalitet nalazi se na južnom obodu nacionalnog parka, između Ljutog i Dobrog polja. Nekoliko ukusno građenih brvnara i vikendica

ne kvare šmek postojeće divljine. Kao i na celoj planini, prevlađuju zajednice smrčice, jele i bukve između kojih se prostiru pašnjaci i livade. Dok moji rođaci pripremaju pastrmku na žaru, motam se oko kuće ne bih li napravio neki snimak pre nego što krenem u obilazak okoline. Krošnje pored terase zauzelo je

van položaj. Njenu fotografiju u svojoj kolekciji nemam, a nakon dvadesetominutnog „cimanja“ po obližnjim padinama shvatio sam da ću i dalje biti bez te fotografije. Nastavljam putem prema Dobrom polju koristeći svaki puteljak da zađem u šumu i ispitam teren. Znam da je za ozbiljno posmatranje i fotogra-

Rusi svračak *Lanius collurio*

jato jelovih senica *Parus ater* i par kraljića *Regulus regulus*, ali pažnju mi ubrzo privlači bučno dobovanje u vibratnom nizu dvostrukih tonova. Nema sumnje u pitanju je crna žuna *Dryocopus martius*.

Kako bih ugrabio što više vremena, istog časa nakon ručka krećem u obilazak. Ne poznajem teren, ali i to ima svoju draž. Tek što sam krenuo, ispred prve grane nalećem na pticu koja je jednako iznenađena kao i ja. Prva reaguje i nestaje u šumarku. Zbijeno telo, rumene grudi i crna kapa nedvosmisleno ukazuju na zimovku *Pyrrhula pyrrhula*. Graktanje lešnjikare *Nucifraga caryocatactes* sa vrha jedne od jela stavlja me u pripra-

fisanje potrebno mnogo više dana od jednog popodneva, ali maštam kako bi bilo super da naletim na neku od retkih vrsta čije je Tara još uvek značajno gnezdište. Tu pre svega mislim na velikog tetreba *Tetrao urogallus*, leštarku *Bonasa bonasia*, kamenjarku *Alectoris graeca*, prдавca *Crex crex* i šumsku šljuku *Scelopax rusticola*. A kakav bi tek pogodak bio da uslikam troprstog detlića *Picoides tridactylus* čija je brojnost tek 10–15 parova u celoj Srbiji.

Umesto njih beležim gavrane, obične popiče *Prunella modularis*, crne i obične crvenrepke, šumskog zviždaka i još jednu lešnjikaru koja me je kao i prethodna pošteno izvozala. U potaji se nadam i nekoj sovi jer su na ovoj planini značajne populacije buljine *Bubo bubo*, dugorepe sove *Strix uralensis* i gačaste kukumavke *Aegolius funereus*, ali od grabljivica uspevam samo da vidim jednog jastreba *Accipiter gentilis* i jednog sivog sokola *Falco peregrinus*.

Staro je pravilo da kada uživaš vreme brzo prolazi pa je tako i meni nakon višesatne šetnje bilo vreme da krenem nazad. U povratku sam zabeležio nekoliko planinskih senica *Parus montanus* i jednog kosa ogrličara *Turdus torquatus*, što je bilo i konačno za taj dan. Znam da tri dana u Pearu i na Đurovini nisu puno, ipak sasvim dovoljno da nahranim dušu.

Obični kraljić *Regulus regulus*

Tekst i foto: Čedomir Vučković

Foto reportaža: kratkokljuni puzić

Invazija malog akrobate

Gotovo celo jutro sam proveo sa fotoaparatom „jureći“ par običnih kraljića *Regulus regulus*, koji su se premeštali sa stabla na stablo po opovskom parku. Nakon višesatne potere i stotine više–manje uspešnih snimaka, ukočenost vrata i kičme pruzrokovana zurenjem u krošnje alarmirala me je da je vreme da usporim i napravim pauzu. Dok sam prelistavao snimke na ekranu fotoaparata, krajičkom oka mi se učinilo da se deo kore drveta neposredno ispred mene pomera. U stilu revolveraša sa Divljeg zapada hitro sam podigao fotoaparat u nivo oka i istog trenutka *okinuo snimak*. Naknadnim pregledom sve mi je bilo jasno. Bio je to kratkokljuni puzić *Certhia familiaris*.

Adrenalin koji mi proradi kada se prvi put susretnem sa nekom meni novom vrstom ni ovoga puta nije izostao. Naredna tri meseca (novembar–januar) proveo sam fanatično prateći kratkokljune puziće po parkovima u Opovu i Sakulama, ali i po šumama tamiškog priobalja. Vrlo brzo sam od kolega saznao da je u toku atipična invazija ove vrste po mnogim vojvođanskim parkovima. Za upoznavanje ove male i toliko neobične ptice nisam koristio stručnu literaturu već sam pokušao da do saznanja dođem na osnovu ličnog iskustva.

Puzića sam u početku tražio oko mesta gde sam ga prvi put video da bih tek kasnije „ukapirao“ da je uvek uz ili u blizini mešovitog jata senica koje su ordinirale po parku. Vrlo brzo sam odredio i njegovo oglašavanje koje, bar mene, neodoljivo podseća na zrikavce. Ako bi se prilikom uočavanja ptica već nalazila u gornjem spratu stabla, strpljivo bih čekao da završi obilazak (spiralno kretanje prema vrhu) i pažljivo pratio na koje će susedno drvo sleteti. Kako se, po pravilu, skoro svaki put na naredno drvo „kačio“ u donjem delu stabla, to je bila prilika da brzom reakcijom priđem što bliže i napravim snimak. Puzić nije bio plašljiv i ne bi odleteo kada bih mu prišao. Jedina njegova reakcija bila je da se sklanja iza stabla, na šta je moj odgovor na njegovu strategiju bio da krenem oko stabla u suprotnom smeru da bi smo se opet susreli, ali sa druge strane stabla.

Tekst i foto: Čedomir Vučković

Jača uloga lokalnih zajednica u zaštiti modrovrane i sive vetruške

U petak 11. 2. 2011. u Senti održana je dvojezična konferencija otvaranja projekta „Upravljanje zaštitom i monitoring epidemiološke bezbednosti Natura 2000 vrsta ptica“. Promocija je bila izuzetno posećena i prisustvovalo joj je 70 učesnika, najviše đaka i lokalnih profesora biologije, predstavnici udruženja građana iz Sente, Ade, Čoke

i Kanjiže, kao i partnera koji sa našim Društvom rade na ovom projektu: MME (BirdLife Mađarske), NP „Kiškunšag“ i NP „Kereš–Maroš“. Nakon pozdrava Jožefa Gergelja, našeg predsednika, Dejan Vujić predstavio je IPA Prekogrančni program Mađarska–Srbija, a Milan Ružić je ukratko predstavio Društvo. Šolt Sabolč, predstavnik MME i vođa projekta sumirao je stanje populacije sive vetruške u Mađarskoj i zadatke u zajedničkom prekograničnom projektu, dok je Bela Tokodi govorio o modrovrani u južnoj Mađarskoj i sumirao dosadašnje rezultate projekata njene zaštite. Naš Oto Sekereš prikazao je stanje i probleme zaštite modrovrane u Vojvodini kroz rezultate projekta postavljanja duplji za gnežđenje od 2003. godine do danas, dok je Atila Agošton govorio o stanju

populaciji sive vetruške i u Vojvodini.

Projekti seminari namenjeni lokalnim akterima, ponajviše lovcima, poljoprivrednicima, predstavnicima lokalnih „zelenih“ udruženja građana i mladoj populaciji, održani su potom i u Novom Kneževcu (18. 3. 2011) i Jazovu (21. 5. 2011) budući da se u okolini nalaze snažna uporišta obe naše ciljne vrste. Posebna atrakcija za našu publiku, osim sjajnih poznavalaca ovih ptica, bio je i pedesetominutni film „It takes two to tango“ („Dvoje u jednom gneždu“) u produkciji MME, koji prikazuje život sive vetruške.

Projekt je podržala Evropska komisija preko IPA Prekogrančnog programa Mađarska–Srbija.

Marko Tucakov

Foto: Jožef Gergelj

Nacionalni ornitološki sastanak u Novom Sadu

Ovogodišnja godišnja skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, poslednja koju je Društvo održalo pod starim imenom, nastavila je tradiciju prethodnih nacionalnih sastanaka ornitologa: ponovo je bila najznačajniji skup ljubitelja divljih ptica u Srbiji. Održana je 9. 4. 2011. u sali Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Skupštini je prisustvovao do sada rekordan broj učesnika, 94, među kojima su bili kako dugogodišnji članovi Društva, tako i veliki broj novih. Skupštinu su

obeležile prezentacije projekta podržanih od strane Evropske Komisije u kojima Društvo učestvuje kao partnerska organizacija: Krila preko Balkana (Borut Rubinić, BirdLife International), Upravljanje zaštitom i monitoring epidemiološke bezbednosti Natura 2000 vrsta ptica (Jožef Gergelj, Oto Sekereš i Atila Agošton), Politike i strategije Evropske Unije u zaštiti životne sredine u Jugoslovenskoj Evropi (Veronika Fernandinova, IUCN) i Natura 2000 Resursni centar Srbije (Duška Dimović, WWF). Partnerski odnos Društva sa tri najuticajnije međunarodne zaštitarske organizacije ukazuje na njegovu poziciju na regionalnoj sceni u zaštiti ptica i prirode, a najavljuje i intenzivan razvoj u periodu koji dolazi. Posebno su ohrabrujuće bile reči Boruta Rubinića, zaduženog za razvoj BirdLife International partnerstva na Balkanu, koji je istakao da je na skupštini uočio i osetio veliki entuzijazam i potencijal DZPPV za još predaniji rad u zaštiti ptica.

Važno mesto u radu skupštine zauzimala je analiza finansijskog izveštaja Društva za 2010, obaveštenje o trenutnom stanju procesa preregistracije, izbor podpredsednika Društva (izabran je Milan Ružić) i predstavljanje novog broja časopisa *Ciconia*, 19. po redu Formalni deo godišnje skupštine završio se sa dve prezentacije koje se tiču tema što su bile aktuelne u tokom prethodne godine: izleti (M. Ružić) i zaštita velike droplje u Srbiji (Nikola Stojnić, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode). Pod popularnom tačkom dnevnog reda „Razno“, bilo je pokrenuto više tema, od kojih su glavne bile poziv na sprovođenje Međunarodnog cenzusa ptica vodenih staništa i diskusija o stanju populacije i zaštiti velike droplje. Sprovedena je i anketa u kojoj su članovi imali priliku da ocene različite aspekte rada Društva, a skup je bio prilika za druženje i razmenu brojnih promotivnih i edukativnih ornitoloških materijala.

Dimitrije Radišić

Foto: Katarina Paunović

„Zeleni list“ dodeljen Društvu za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine našlo se u 2010. u konkurenciji za nagradu „Zeleni list“ koja se već 27 godina dodeljuje *najzaštitarima* životne sredine u Srbiji. Akciju izbora najvećeg zagađivača i najposvećenijih zaštitara životne sredine dodeljuju Ekološki magazin „Čekajući vetar“ Radija Beograd 2 i Pokret gorana Vojvodine. Društvo je dobilo ovo veliko priznanje na svečanoj dodeli nagrada u prostorijama Karlovačke gimnazije u Sremskim Karlovcima. DZPPV je bila jedna deset institucija i organizacija koje su u 2010. dale najznačajniji do-

prinos zaštiti životne sredine. Važno je napomenuti da je DZPPV bila jedina nagrađena nevladina organizacije i jedina organizacija koja se bavi zaštitom prirode. Nagrada pokazuje da organizatori akcije, koji zastupaju stavove javnog mnjenja, rad DZPPV-a smatraju podjednako značajnim kao i rad velikih finansijera ekoloških programa, preduzeća koja posluju prema ekološkim standardima ili se bave pitanjima od prvorazrednog značaja za živote ljudi, kakvi su zdravlje i zagađenje.

Dimitrije Radišić

Gnezdo vetruške pod prismotrom

Postavljena kućica na zidu zgrade PMF

U poslednjih šest godina, obične vetruške su pokušavale da se gnezde na jugozapadnoj fasadi zgrade Departmana za biologiju i ekologiju u Novom Sadu, ali su zbog sunca i lošeg vremena jaja uvek propadala. Ekipa Departmana i DZPPV (Marko Bošković, Nenad Spremo i Marko Jančević) odlučila je da u aprilu 2010. na četvrtom spratu ove zgrade postavi kutiju za gnežđenje opremljenu web kamerom. Na žalost, vetruške nisu ko-

ristile kutiju u 2010. ali je ona poslužila kao sklonište drugim vrstama, uglavnom golubovima. Kada je početkom aprila 2011. primećena aktivnost para vetruški u okolini kutije, brzo smo reagovali, postavili računar dobijen od Departmana i počeli sa neprekidnim snimanjem dešavanja u kutiji. Od 5. aprila vetruške su redovno boravile unutra pripremajući gnezdo, kada smo u njega dodali još piljevine. Već 12. aprila, obradovani smo prvim jaje-

tom. Od tada jaja su polagana u pravnim intervalima od dva dana, sve do konačnog broja od 6 jaja. Inkubacija je počela 20. aprila, od kada se mužjak i ženka smenjuju, mada je ženka i ranije povremeno ležala na jajima. Posmatranjem snimljenog materijala ustanovljeno je da ptice u kutiji hiperventiliraju da bi se rashladile, pa je kao mera zaštite protiv zagrevanja ona spolja obložena astro folijom. Prvi mladunci se očekuju najkasnije do dvadesetog maja, kada će početi monitoring ishrane mladunaca. Radi preciznijeg praćenja ishrane, već je postavljena još jedna kamera koja snima aktivnost ispred i na ulazu u gnezdo. Ovaj pilot projekat se pokazao višestruko uspešnim: osigurano je bezbedno gnežđenje vetruški, omogućen je mehanizam za praćenje ishrane, a stečena su i značajna iskustva u rešavanju tehničkih problema videonadzora, strimovanja i snimanja materijala. Pored svega toga, 16. aprila tokom „Noći biologije“ u organizaciji Departmana, vojvođanski osnovci i srednjoškolci su mogli da pogledaju živi snimak iz kutije kao i najzanimljivije snimljene momente, i da od ornitologa DZPPV čuju o značaju vetruški u urbanim ekosistemima.

Tekst i foto: Marko Bošković

Kućice za sive vetruške i modrovrane i u severo-zapadnoj Bačkoj

Tokom prolećnih praznika 2011, u okolinu Stanišića, Riđice i Kruševlja postavljena su veštačka gnezda za sivu vetrušku i modrovranu. Modrovrana je početkom 1970-ih prestala da se gnezdi u somborskoj okolini – poslednje gnezdo ove vrste zabeleženo je u okolini Riđice. Razlog nestanka ove vrste je nestanak starog drveća uz livade i pašnjake u kojima se gnezdila, dok se

desetak parova sive vetruške još gnezdi na ovom području, na krajnjem zapadnom delu područja rasprostranjenja u Srbiji. Veštačka gnezda postavljena su u okviru projekata koje finansira Evropska komisija (prekogranični program Mađarska–Hrvatska) i fondacija Rufford.

Dejan Đapić

Foto: Inžef Gemelli

Kontinentalni sastanak partnera BirdLife International

Foto: MNE

Sastanci partnerstva BirdLife International organizuju se svake druge godine, a na njima se razmatra strategija delovanja, biraju se predstavnici u Sekretarijatu organizacije, razmatraju se pristupanja novih pridruženih i punopravnih članova, ali i diskutuje o svim

drugim pitanjima delovanja ove globalne organizacije na nivou Evrope. Na ovogodišnjem sastanku u Budimpešti (14–16. april 2011) Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine i Liga za ornitološku akciju imali su kao organizacije–posmatrači svoje predstavnike. Neke od tema sesija sastanka bile su finansiranje rada organizacija, prikupljanje članstva, borba protiv krivolova u regionu Mediterana i saradnja sa lovačkom organizacijom FACE. Prisustvo na sastancima iskorišćeno je pre svega za kontakte sa predstavnicima BirdLife partnera iz našeg regiona (Bugarska,

Mađarska, Austrija, Slovenija) i razgovore o mogućim zajedničkim projektima. Ostvareni su brojni drugi kontakti sa kolegama iz cele Evrope i dela Azije i razmenjena vredna iskustva. Na sajmu partnera BirdLife-a predstavljen je najnoviji 19. Broj časopisa „Ciconia“, kao i aktuelni broj „Detlića“. Veliki uspeh ovih razgovora je dogovor o organizovanju radionice za obuku u pisanju projekata koju će u Srbiji voditi eksperti iz RSPB-a i kancelarije BirdLife u Briselu u avgustu ove godine.

Milan Ružić

Seminar o ugroženosti vrsta i IBA

U februaru ove godine je u Samoboru, u Hrvatskoj, održana druga radionica u sklopu projekta „Wings Across

Foto: Metodija Veleški

the Balkans“ na kojoj je učestvovalo 40 ornitologa sa prostora bivše Jugoslavije i EU. Okosnica radionice bila su područja od međunarodnog značaja za ptice (IBA), njihovo određivanje i zaštita, kao ne samo nacionalne, već i evropske i svetske prirodne baštine, kao i metodologija monitoringa i upravljanja. Projekt se finansira posredstvom pretpriputnih fondova EU, a predvodi ga evropsko odeljenje *BirdLife International*. Na

seminaru su ornitolozi iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Hrvatske, Italije, Makedonije, Slovenije i Srbije, razmatrali nove standarde u zaštiti ptica, kao i modalitete uzajamne saradnje. Iz Srbije su učestvovali predstavnici dve organizacije, Društva za zaštitu ptica Vojvodine i Lige za ornitološku akciju Srbije, udružene oko zajedničkog cilja.

Dragan Simić

Nove ekspedicije u Negotinskoj krajini

Foto: Katarina Paunović

U julu 2010. godine članovi Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine započeli su, uz pomoć fondacije *Euronatur*, istraživanje ptica predela na krajnjem istoku Srbije. Povod za ovakav poduhvat bili su brojni nalazi retkih ptica u okolini Negotina od strane našeg člana Dušana Petrovića. U aprilu 2011. ekipa od devet članova Društva istraživala je ponovo prirodu okoline Klado-

va i Negotina, a posebna aktivnost bila je preliminarno postavljanje kutija za gnežđenje modrovrana *Coracias garrulus* na tri lokaliteta oko Negotina.

U Negotinskoj i Ključkoj krajini ptice su posmatrane na velikom broju lokaliteta među kojima su ribnjak i lesni odseci kod Male Vrbice, šljunkare kod Radujevca, klisure Vratne i Zamne, livade i šumska staništa u podnožju Deli Jovana kod sela Sikole i livade kod sela Mihajlovac i drugi. Mozaik obilazanih staništa u ravničarskim, brdskim i planinskim predelima uključuje stepe i šumo-stepe, pešcare, obradiva polja, plavne šume i toploljubive šume, rečne tokove, ribnjake, bare, kopove. Budući da se sve ovo nalazi na srazmerno malom prostoru, kao i da je taj deo Srbije klimatski i bi-

ogeografski jedinstven, zabeležili smo veliki broj retkih ptica kao što su: crna roda *Ciconia nigra*, orao kliktaš *Aquila pomarina*, patuljasti orao *Hieraeetus pennatus*, zmijar *Circaetus gallicus*, bela čiopta *Apus melba*, daurska lasta *Hirundo daurica*, crnoglava strnadica *Emberiza melanocephala* i mnoge druge. Takođe, primetili smo da ovaj deo Srbije nastanjuju brojne populacije grlice *Streptopelia turtur*, poljske ševe *Alauda arvensis*, rusog svračka *Lanius collurio*, velike *Miliaria calandra* i vrtne strnadice *Emberiza hortulana*. Ove aktivnosti rađene su u sklopu projekata „Wings across the Balkans“ koji finansira Evropska Komisija putem IPA fondova.

Milan Ružić

Prevez kao ornitološka poslastica

Foto: Katarina Paunović

Dana 10. 4. 2011. na ribnjaku kod Barande organizovan je drugi kolektivni izlet za članove i simpatizere Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. Ispred restorana „Belorepan“ okupila se šareno-

lika ekipa od 45 ljubitelja ptica i prirode, naoštrenih da lep dan provedu uživajući u posmatranju ptica. Organizator je bio Milan Ružić, potpredsednik DZPPS, dok je izlet vodio naš predani lokalni član Čedomir Vučković. Najveći deo grupe činili su učenici OŠ „Drinka Pavlović“ iz Beograda, njih ukupno 28, koje je predvodila Marina Drndarski. Pređena je pešačka tura duga oko 7,5 km uz obalu jezera Slatina, gde smo posmatrali 44 vrste, većinom vodenih ptica. Posebno su zanimljivi bili mužjak preveza *Netta rufina* i usamljeni ždral *Grus grus*. Izuzetan prizor bilo je mešovi-

to jato vodenih ptica (čubastih *Podiceps cristatus* i crnogrih gnjuraca *P. nigricollis*, čegrtuša *Anas strepera*, šiljkana *A. acuta*, grogotovaca *A. quequedula*, plovki kašikara *A. clypeata*, zviždarki *A. penelope*, krdža *A. crecca*, riđoglavih *Aythya ferina* i pataka njorki *A. nyroca*), koje se kao na dlanu ukazalo posmatračima na obali. Pored toga, uživali smo u posmatranju raznih vrsta čaplji i kašičara *Platalea leucorodia*, čak četiri belorepana *Haliaeetus albicilla*, eja močvarica *Circus aeruginosus* i drugih vrsta.

Dimitrije Radišić

Mnoštvo markiranih galebova zimovalo u Novom Sadu

Foto: Katarina Paunović

Tokom ranog proleća 2011. u Novom Sadu Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine pratilo je markirane galebove u priobalju Dunava. Ekipa od desetak motrilaca je skoro svakodnevnim obilascima obala pretraživala mešovita jata galebova u potrazi za markiranim pticama, a ukupno je zabeleženo 25 različitih jedinki običnih galebova *Larus ridibundus*. Izuzev jednog nalaza rečnog galeba iz Slovačke, sve markirane ptice bile su prstenovane u

Hrvatskoj i Mađarskoj. Nije nam, do ovih nalaza, bilo poznato da je tako veliki broj markiranih galebova iz drugih regiona prisutan u Novom Sadu niti da je markere koje nose lako očitati. Obratite, zato, pažnju na galebove koje posmatrate, a koji mogu biti obeleženi plastičnim prstenovima raznih boja. Uz pomoć kvalitetnije opreme nije teško očitati natpis na njima.

Marko Šćiban

Oživljavanje fruškogorskih pašnjaka

Stepska staništa u Vojvodini su se pod velikim pritiskom poljoprivrede i putne infrastrukture svela na mali broj iscepkanih i međusobno udaljenih površina. U ruralnim sredinama takva staništa danas opstaju kao retki pašnjaci, obično u dubodolinama, na terenima pod velikim nagibom koji su nepristupačni za obradu. Na južnim padinama Fruške gore poznati su brojni ovakvi pašnjaci, koji zbog različitih negativnih uticaja danas predstavljaju izmenjenu, ali preživjelu panonsku stepu. Naime, zbog nestanka divljih goveda, koji su kao herbivorne životinje bili glavni čini-lac u održavanju niske zeljaste vegetacije, kao i zbog napuštanja tradicionalnog stočarstva, ova staništa su izgubila sposobnost prirodnog samoodržavanja. Stoga su pašnjaci veoma podložni

Foto: Aleksandar Bajić

Stepske doline fruškogorskih vodotoka potrebno je očistiti od agresivne vegetacije

Dinamika radova

Prva „pilot“ akcija održana je u novembru 2008. godine na pašnjaku Široki Dol kod Krušedola. Tada je pomoću ručnog alata koji su obezbedili meštani raščišćen deo pašnjaka zarastao u glog i ružu. Naredne godine projektom su bili obuhvaćeni pašnjaci kod Neradina i Krušedola. Tada su sprovedene po tri akcije na svakom lokalitetu, koje su bile prilično uspešne. Međutim, zbog sposobnosti žbunastih vrsta, posebno ruže, da se brzo obnavljaju i razvijaju, bilo je neophodno nastaviti redovno raščišćavanje. Sledeće projektne godine u plan obnavljanja uključen je i pašnjak kod Male Remete, izuzetno važan zbog veličine, stanja u kome se nalazi i vrsta koje ga naseljavaju.

vegetacionoj sukcesiji, koja se ogleda u zameni zeljastog pokrivača žbunastim i nadiranjem niskog drveća. Tako nastaje šumostepa, koja je nepodobna za opstanak stepskih vrsta, u prvom redu tekunica *Spermophilus citellus*.

U novonastaloj zajednici položaj tekunica postao je nepovoljan iz nekoliko razloga. Kao većina stepskih vrsta na niže postavljenim karikama u okviru lanca ishrane, tekunice zahtevaju preglednost terena kako bi na vreme uočile i izbegle predatora. Okružene visokom travom i prisustvom drveća i žbunja, neophodna preglednost je smanjena, a sa druge strane raste pritisak predatora. Takođe, visoka trava sakuplja veću količinu vlage na koju ova vrsta nije prilagođena. Pored pomenutih, jedan od činilaca koji ugrožavaju opstanak tekunica na travnim staništima je uklanjanje (potpuno ilegalno i veoma rasprostranjeno) površinskog dela zemlje sa travom za

potrebe obrazovanja veštačkih travnjaka i fudbalskih igrališta. Iz navedenih razloga u Vojvodini je ova vrsta svedena na nekoliko izdvojenih subpopulacija čija staništa, pre svega zbog sukcesije, i dalje nestaju.

Tekunica je strogo zaštićena vrsta u Srbiji. Smanjenjem populacija ovog glodara neposredno je pogođen krstaš *Aquila heliaca*. Nažalost, već je legendarna priča o njegovoj trenutno veoma maloj populaciji u Srbiji, skućenoj baš na Fruškoj gori i usmerenoj na ishranu baš na pašnjake na njenim južnim padinama. Stepški pašnjaci izuzetno su značajni zbog prisustva stepskih relikata gorocveta *Adonis vernalis* i žutilovke *Sternbergia colchiciflora*, koji svedoče o istoriji ovog podneblja, ali i biljnih zajednica svojstvenih za ovaj tip staništa.

Pojedini članovi NIDSB „Josif Pančić“ još su 2008. godine pokrenuli ak-

cije čišćenja pašnjaka koje se do danas redovno izvršavaju u okviru projekata „Revitalizacija pašnjaka“ kod sela Krušedol, Neradin i Mala Remeta. Osnovna filozofija projekta je da se kroz uklanjanje žbunja i drveća ovakva staništa vrate u početno stanje upotrebljivosti i ekostemske pripadnosti i značaja. Primenom ručnog alata seku se, u okviru više akcija godišnje, i odnose sa pašnjaka ruža i glog, koji imaju izraženu sposobnost širenja na otvorenim prostorima. No, da bi ova staništa stekla karakter samoodrživosti, neophodna je edukacija

Foto: Marko Malinović

Tekunica *Spermophilus citellus*

meštana o značaju očuvanja pašnjaka i unapređivanje lokalne zajednice kako bi se podstakla aktivna ispaša i vratilo tradicionalno stočarstvo. Ovim bi se ustalili uslovi staništa potrebni za populacije tekunica i olakšalo njihovo širenje na obnovljene površine.

Bojana Bokić i Milica Radanović

Zaštita utina kao put održivog razvoja poljoprivrede

Tokom zime 2010/11. Centar za zaštitu sova Srbije izveo je projekat koji je za cilj imao zaštitu sova utina *Asio otus* u naseljima. Koliko znamo, naselja su tokom zimskog perioda ključno stanište za utine. Takođe, poznato je da su zimovaništa utina u naseljima često ugrožena. Ideja ovog projekta bila je da se kroz dobro informisanje i dijalog sa

lokalnim vlastima, koje uglavnom imaju mogućnost da upravljaju sudbinom zelenih površina u naseljima, zaštita sova podigne na viši nivo. Želeli smo i da skrenemo pažnju ljudi na značaj koji njihov odnos prema sovama ima za prirodu, životnu sredinu, ali i poljoprivredu. Projekat je obuhvatio opštine Kikinda, Zrenjanin, Vršac i Bela Crkva. Najvažnija aktivnost bila je postavljanje 12 informativnih tabli koje obeležavaju lokacije zimovaništa i na kojima se nalaze osnovne informacije o sovi utini. Projekat je finansiran od strane Rufford fondacije i Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Naišli smo na veliku podršku i interesovanje kod opštinskih vlasti, naročito

u Kikindi, gde se nalazi najveće poznato zimovanište utina na svetu. Opština je odlučila je da finansira izradu dodatnih šest tabli kako bi svako od deset naselja opštine imalo obeleženo mesto zimovanja utina. Odlučili su i da pokrenu proces stavljanja parka u centru grada pod zaštitu, budući da lokalitet predstavlja važan deo prirodne baštine grada. Kampanja je probudila interesovanje Turističke organizacije opštine Kikinda koja želi da se aktivno uključi u promovisanje sova kao zaštitnog znaka grada i Narodnog muzeja, u čijim će prostorijama do kraja godine biti otvorena postavka posvećena sovama.

Dimitrije Radišić

Četiri godine prstenovanja na Rusandi

Na jezeru Rusanda kod Melenaca prstenovanja ptica, izuzev nekih pojedinačnih slučajeva u prošlosti, ranije nije bilo. Akcije prstenovanja ptica pokrenute su po prvi put 2007. od strane NIDSB „Josif Pančić“, ali i nastavljene u saradnji sa Društvom za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine tokom narednih godina. Od 2007. organizovana su tri kampa (19–29. 9. 2007, 3–27. 10. 2008. i 24. 10–9. 11. 2010) i deset pojedinačnih akcija (5. 4, 10. 5, 17. 5, 30. 5, 13.

6, 20. 6. i 5. 7. 2009; 29. 7, 6. i 13. 11. 2010) koje su uglavnom imale za cilj markiranje gnezdarica i utina *Asio otus*. Sove su hvatane u sumrak mrežama na mestima gde love. Pored standardnog markiranja, 14 utina je markirano krilnim markerima. Kao rezultat prstenovanja, na Rusandi je uhvaćen običan zviždak *Phylloscopus collybita* iz Litvanije, trstenjak rogožar *Acrocephalus schoenobaenus*, jedna senica vuga *Remiz pendulinus* i pet brkatih senica *Panurus*

biarmicus iz Mađarske. Sa druge strane, u Mađarskoj su pronađene tri brkate senice i jedna senica vuga markirane na Rusandi. Akcije prstenovanja ptica većinski su finansirane od strane Specijalne bolnice za rehabilitaciju – banja „Rusanda“ iz Melenaca, Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine Autonomne Pokrajine Vojvodine, kao i budžeta NIDSB „Josif Pančić“.

Marko Šćiban

Vrsta	2007	2008	2009	2010	Ukupno
<i>Anas crecca</i>	–	1	–	–	1
<i>Accipiter nisus</i>	–	1	1	–	2
<i>Falco tinnunculus</i>	–	–	26	–	26
<i>Falco vespertinus</i>	–	–	8	–	8
<i>Lymnocryptes minimus</i>	–	1	–	–	1
<i>Asio otus</i>	–	11	100	6	117
<i>Tyto alba</i>	–	–	2	–	2
<i>Athene noctua</i>	–	–	1	–	1
<i>Alcedo atthis</i>	–	2	–	–	2
<i>Dendrocopos major</i>	1	1	–	–	2
<i>Dendrocopos syriacus</i>	1	–	–	–	1
<i>Hirundo rustica</i>	1	–	6	–	7
<i>Anthus trivialis</i>	2	–	1	–	3
<i>Anthus spinoletta</i>	–	–	8	–	8
<i>Motacilla flava</i>	27	–	–	–	27
<i>Motacilla alba</i>	2	12	1	–	15
<i>Tragodytes tragodytes</i>	–	3	4	2	9
<i>Prunella modularis</i>	–	15	6	–	21
<i>Erithacus rubecula</i>	24	90	45	2	161
<i>Luscinia megarhynchos</i>	–	–	–	1	1
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	3	–	–	–	3
<i>Phoenicurus ochrurus</i>	2	2	2	–	6
<i>Saxicola torquata</i>	–	3	–	–	3
<i>Turdus merula</i>	1	9	22	–	32
<i>Turdus philomelos</i>	–	17	4	–	21
<i>Turdus iliacus</i>	–	–	2	–	2
<i>Locustella fluviatilis</i>	3	–	–	–	3
<i>Locustella luscinoides</i>	–	1	–	–	1
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	1	–	–	–	1
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	10	47	6	–	63
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	4	4	–	–	8

<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	1	5	1	–	7
<i>Hippolais icterina</i>	–	1	–	–	1
<i>Sylvia curruca</i>	6	1	–	–	7
<i>Sylvia borin</i>	7	1	–	–	8
<i>Sylvia atricapilla</i>	33	20	1	–	54
<i>Sylvia nisoria</i>	–	1	–	–	1
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	2	–	–	–	2
<i>Phylloscopus collybita</i>	6	97	19	–	122
<i>Phylloscopus trochilus</i>	10	14	–	–	24
<i>Regulus regulus</i>	–	22	–	–	22
<i>Regulus ignicapillus</i>	–	–	1	–	1
<i>Muscicapa striata</i>	6	1	–	–	7
<i>Panurus biarmicus</i>	–	176	82	–	258
<i>Parus caeruleus</i>	20	222	48	1	291
<i>Parus major</i>	1	33	15	2	51
<i>Remiz pendulinus</i>	57	175	30	–	262
<i>Lanius collurio</i>	6	1	–	–	7
<i>Nucifraga caryocatactes</i>	–	1	–	–	1
<i>Pica pica</i>	–	–	4	–	4
<i>Corvus frugilegus</i>	–	–	1	–	1
<i>Sturnus vulgaris</i>	–	2	29	–	31
<i>Passer montanus</i>	1	1	16	–	18
<i>Passer domesticus</i>	2	2	–	2	5
<i>Fringilla coelebs</i>	5	22	7	–	34
<i>Carduelis chloris</i>	–	–	1	–	1
<i>Carduelis spinus</i>	–	–	6	–	6
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	–	3	–	–	3
<i>Emberiza schoeniclus</i>	37	217	52	–	306
<i>Miliaria calandra</i>	–	1	–	–	1
Ukupan broj prstenovanih jedinki	282	1.239	558	16	2.095
Ukupan broj vrsta	30	40	29	7	60

Ptice markarice

Prva poštanska marka izdata je u Engleskoj 6. 5. 1840. godine, a neposredno zatim većina evropskih i vanevropskih zemalja počinje sa izdavanjem svojih maraka. Kneževina Srbija pridružuje im se već 1. 5. 1866. godine. Samom pojavom poštanskih maraka koje su služile kao dokaz o plaćenju poštarini, pojavili su se i prvi sakupljači maraka (filatelisti).

Prvo su štampane takozvane redovne marke koje su služile za frankiranje pisama, a potom i prigodne marke, koje svojom slikom, odnosno motivom, obeležavaju neki značajan događaj, jubilej ili datum iz nacionalne ili svetske istorije, značajne manifestacije, bogatstvo iz raznih oblasti privrednog, kulturnog i društvenog života

Filatelija podrazumeva bavljenje sakupljanjem, čuvanjem, izlaganjem i proučavanjem poštanskih maraka. Filatelisti se opredeljuju za pravljenje svojih nacionalnih zbirki, koje podrazumevaju generalno sakupljanje maraka svoje ili neke druge zemlje. Većina filatelista opredeljuje se za pravljenje tematskih zbirki koje mogu biti na razne teme, kao što su sport, kosmos, flora, fauna... Međutim, pošto su ovo vrlo opširne teme pojedini sakupljači odlučuju se na uže specijalnosti, kao što je tema ptice na markama. I ovo je vrlo široka tema, pošto je do sada 364 zemlje i poštanske uprave izdalo preko 28.000 maraka sa motivima ptica, na kojima je zastupljeno 3.688 vrsta. Koliko su ptice široko zastupljene na markama može se videti iz činjenice da se američki beloglavi belorepan *Haliaeetus leucocephalus* na markama pojavljuje čak 271, a sivi soko *Falco peregrinus* 204 puta.

Kneževina, potom Kraljevina Srbija i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca nije izdala ni jednu marku na temu ptica. Tek Kraljevina Jugoslavija 1934. godine izdaje prvu seriju na kojoj je prikazan ribar *Pandion haliaetus*. FNRJ, SFRJ, SRJ, Državna zajednica Srbije i Crne Gore i Republika Srbija ukupno su do sada izdale 125 marke na temu ptica.

Ptice na našim markama

Dana 1. 6. 1934 pojavilo se prigodno izdanje sa doplatnim viškom povodom

Drugog pokrajinskog sokolskog sleta u Sarajevu. Nacrt „Soko“ nad rekom Miljackom u Sarajevu, priredio je B. Šatina, a marke su štampane u Državnoj markarnici u Beogradu. Doplatni višak pripao je Sokolskoj župi u Sarajevu. Na svim markama iz serije prikazan je ribar *Pandion haliaetus*, a koštale su: 75 + 25 para, 1,50 + 0,50 dinara i 1,75 + 0,25 dinara.

Dana 30. 6. 1954. izdaje se prvo prigodno izdanje sa motivima faune jugoslovenskih područja. Nacrt potpisuje M. Zamlak, a štampane su u štampariji Curvoisier u Švajcarskoj. Serija ima 12 ma-

Dana 25. 8. 1958. objavljeno je treće prigodno izdanje sa slikama faune jugoslovenskog područja nacrtu M. Zamlaka, štampano u štampariji Curvoisier u Švajcarskoj. Cela serija od devet maraka posvećena je pticama: gluvara *Anas platyrhynchos* (10 dinara), veliki tetreb *Tetrao urogallus* (15 dinara), fazan *Phasianus colchicus* (20 dinara), liska *Fulica atra* (25 dinara), barski petlovan *Rallus aquaticus* (30 dinara), velika droplja *Otis tarda* (35 dinara), kamenjarka *Alectoris graeca* (50 dina-

ra), šumska šljuka *Scolopax rusticola* (75 dinara) i ždral *Grus grus* (100 dinara).

Dana 22. septembra 1967. usledilo je prigodno izdanje povodom Međunarodne izložbe lova i Sajma lova i ribolova (22. 9–5. 10, Novi Sad). Nacrt potpisuju B. Spremo i A. Milenković, a štampa je „VEB Deutsche Wertpapier – Druckerei“ iz Lajpciga. Serija sadrži četiri marke na kojima su, između starih, prikazane „poljska jarebica“, greškom imenovana na ovaj način, pošto je reč verovatno o stilizaciji virdžinjske prepelice *Colinus virginianus* (0,30 din) i sivi soko *Falco peregrinus* (5 din).

raka na kojima su prikazani sisari, ribe, insekti, a na dve i ptice: ružičasti nesit *Pelecanus onocrotalus* (25 dinara) i bradan *Gypaetus barbatus* (30 dinara).

Dana 25. 5. 1968. izlazi osmo prigodno izdanje sa slikama faune jugoslo-

Dana 14. 12. 1970. pojavljuje se prigodno izdanje povodom Evropske godine

zaštite prirode. Nacrt A. Milenković, a štampa Cuorvoisier u Švajcarskoj. Serija sadrži dve marke od kojih jedna prikazuje bradana *Gypaetus barbatus* (3,25 din).

venskog područja (ptice pevačice) nacrt A. Milenkovića, a štampa ga Cuorvoisier u Švajcarskoj. U seriji se nalaze markice sa motivima zimovke *Pyrrhula pyrrhula* (0,5 din), češljugara *Carduelis carduelis* (1 din), zebe *Fringilla coelebs* (1,5 din), zelentarke *Carduelis chloris* (2 din), krstokljuna *Loxia curvirostra* (3 din) i batokljuna *Coccothraustes coccothraustes* (5 din).

Dana 8. 5. 1972. štampano je deseto prigodno izdanje sa slikama faune jugoslovenskog područja na temu retke ptice. Nacrt A. Milenkovića štampala je štamparija Cuorvoisier u Švajcarskoj. U seriji su marke sa likovima: puzgavca *Tichodroma muraria* (0,50 din), male droplje *Tetrax tetrax* (1,25 din), crvenokljune galice *Pyrrhocorax pyrrhocorax*

(2,5 din), kašičara *Platalea leucorodia* (3,25 din), buljine *Bubo bubo* (5,00 din) i alpske snežnice *Lagopus mutus* (6,50 din).

Dana 25. 5. 1974 štampano je prigodno izdanje za Dan mladosti. Nacrt A. Milenkovića štampa Cuorvoisier u Švajcarskoj. Serija sadrži tri marke od kojih je jedna ptica: velika senica *Parus major* (0,80 din).

Dana 25. maja 1976. pojavljuje se još jedno prigodno izdanje markica sa faunom kao motivom za Dan mladosti. Nacrt B. Sprema štampa Joh. Enschede en zonen iz Harlema u Holandiji. Serija sadrži šest maraka od kojih je peta ptica: patka njorka *Aythya nyroca* (6,00).

Dana 6. 6. 1977. pojavljuje se prigodno izdanje za Međunarodni dan zaštite čovekove sredine. Nacrt A. Milenkovića štampa „VEB Deutsche Wertpapier – Druckerei“. Serija sadrži dve marke, od kojih je jedna vodopad Plitvičkih jezera sa malom muharicom *Ficedula parva* (10,00 din)

Miodrag Ćosović

Kestenholz, M. (ur. 2011): Prstenovanje ptica u naučne svrhe i njihova zaštita. EURING, Thetford. Prevod: Daliborka Stanković, 33 pp.

Prstenovači ptica u Srbiji već neko vreme pričaju o domaćem prevodu *EURING*-ove brošure *Prstenovanje ptica u naučne svrhe i njihova zaštita*. Brošura na srpskom jeziku pojavila se krajem aprila 2011. i otposlata je prstenovačima ptica i drugim zainteresovanim za ovu oblast. Originalna verzija štampana je od strane EURING-a (organizacija koja okuplja sve nacionalne prstenovačke šeme Evrope) i zamišljeno je da je svaka država članica EURINGA prevede na svoj jezik bez izmene sadržine.

Pri prvom prelistavanju brošure uočava se veliki broj zanimljivih fotografija, ali i njihov loš kvalitet. Ipak, svaka fotografija je vrlo dobro sadržajno uklopljena sa pratećim tekstom i predstavlja odličan sažetak većine od 19 poglavlja koliko je sadržano u brošuri. Od samog uvida brošura nam daje odgovor na pitanje zašto je prstenovanje ptica važno i ko ga sprovodi. U narednim poglavljima izneto je kakva sve istraživanja mogu da se rade pomoću prstenovanja ptica (većina se kod nas, nažalost, ne radi). Brošura sadrži mnoštvo zanimljivih podataka koji su pojedinačno bitniji za popularizaciju ptica nego za samu nauku o njima. Valjda svaka nauka počinje zanimanjem i ljubavlju prema predmetu istraživanja, pa su u tom kontekstu svi izneti podaci veoma korisni. U brošuri nije izostavljen ni istorijat prstenovanja ptica, kao ni metode samog prstenovanja i obeležavanja. Kroz celu publikaciju govori se o aktivnostima i načinima rada EURING-a pa se lako da sagledati važnost ove organizacije sa ornitološkog stanovišta.

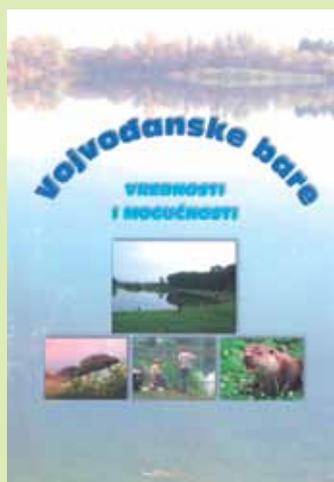
Zanimljiva je mapa na kojoj su prikazane evropske zemlje sa brojem prstenovača i brojem prstenovanih ptica tokom jedne godine. Na mapi se jasno uočava odnos prema pticama i prirodi uopšte u pojedinim delovima Evrope, što jasno ukazuje na istorijske, kulturne i socijalne razlike na kontinentu. Tu su još vrlo zanimljive mape analize migracija pojedinih

vrsta i jedinki dobijene pomoću prstenovanja. Poslednja poglavlja govore o značaju praćenja ptica u cilju prevencije i sprečavanja zaraznih bolesti i u kontekstu zaštite istih i područja bitnih za njihov životni ciklus. Treba istaći da u samom tekstu ima grešaka i da je prevod sa engleskog jezika stilski loš, verovatno zato što su tekst prevodili biolozi, bez čijeg se angažovanja brošura verovatno ne bi skoro ni pojavila. Još jedna od mana je nedostatak stranice sa sadržajem.

Prstenovanje ptica kod nas se svodi prvenstveno na praćenje migracije, projekat CES i još veoma mali broj proučavanja koja su usko vezana za obeležavanje ptica, tako da brošura ima dodatni značaj jer daje kratke naznake veoma velikog broja istraživačkih tema koje bi mogle da se ostvare od strane domaćih prstenovača ptica i u saradnji sa drugim članicama EURING-a ali i sa naučnicima iz drugih oblasti.

Da se pojavila pre desetak godina, ova knjižica bi mi mnogo pomogla u mojim prvim prstenovačkim koracima, tako da je preporučujem svima koji planiraju da se bave prstenovanjem, a onima koji to već rade želim da što više primenjuju velike naučne mogućnosti koje prstenovanje ptica pruža a koji su pomenuti u ovoj korisnoj brošuri.

Dejan Đapić

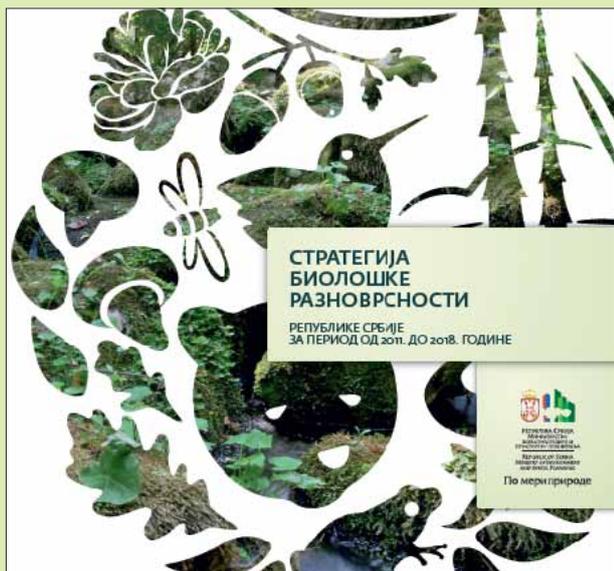
Mesaroš G. (ur. 2010): Vojvođanske bare – vrednosti i mogućnosti. Udruženje Protego, Subotica. p. 87. ISBN 978-86-88607-01-8

„Održive metode upravljanja malim jezerima i nekomercijalnim ribnjacima“ je naslov projekta u kome je izdata ova publikacija zamišljena kao mali zbornik

radova koji prikazuje mesto „malih stajaćih voda“ u ekosistemima vodenih staništa, njihov živi svet i neke prirodne prijateljske načine korišćenja. U sveopštoj jagmi za vodom, male bare (postoji neslaganje među ekolozima koliko su „mali“ vodeni objekti zaista mali) postale su neverovatno bitan deo razmatranja limnologa, sve do osnivanja mreža naučnih i ljubiteljskih grupa za njihovo očuvanje, pa čak i definisanja manifesta koji artikuliše njihove interese. Pohvaljujući urednika što je ovu temu na baš ovakav način izneo pred našu stručnu javnost, želim da skrenem pažnju na poglavlje koje obrađuje ptice kao sastavnu komponentu ovih staništa. Zove se: „Značaj malih vodenih površina za ptice“ a pisali su ga biolozi Ištvan Hulo i Jožef Dožai. Poglavlje na veoma opšti način uvodi čitaoca u problematiku životne sredine i zagađenja voda, kao i promene koje su u „predelu u kome živimo“ nastale njegovom antropogenizacijom, da bi tek nakon svega autori počeli da pišu o pticama vodenih staništa i njigo-

vom načinu ishrane. Na neobično raznežen način, jezikom kojim se pišu priručnici za osnovnoškolce, predstavljaju se ptice (i malih i velikih) vodenih staništa, ukupno 21 vrsta, a nakon toga i na opšti način izlažu neke od prednosti korišćenja voda od strane ptica. Začudo, budući da autori to znaju, ne pridaje se nikakav značaj činjenici da su neke vrste toliko dobro iskoristile prednosti malih voda nastalih radom čoveka, da su svoje populacije povećale čak nekoliko puta u roku od nekoliko decenija, a da se neke druge gnezde kod nas isključivo na malim, užasnim i smrdljivim „man made“ vodama. To je neobičan ekološki apsurd, ali i tema toliko često pominjana u našoj ornitološkoj javnosti da je, čini se, ovaj zbornik bio zaista pravo mesto za dodatna stručna razmatranja ovog fenomena, ali i predloge kako raznorazne male vode učiniti još atraktivnijim gnezdištem, odmorištem i stanicom seobe za naše ptice.

Marko Tucakov

Ivica Radović, Milena Kozomara (ed. 2011): Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja. ISBN 978-86-87159-05-1, 144 pp

Štampano izdanje Strategije biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine pojavilo se početkom ove godine, čak pre nego što je Vlada Srbije zvanično usvojila ovu Strategiju i pre no što je ona objavljena u Službenom glasniku (br. 13/2011). Dakle, da ne bi bilo zabune, ovde se ne radi samo o knjizi, već o zvaničnom državnom dokumentu.

Ovakav sveobuhvatni strateški dokument po prvi put se pojavljuje u istoriji zaštite prirode u Srbiji. Iako se kod nas strategije uglavnom poistovećuju sa mrtvim slovom na papiru, radi se o veoma važnim dokumentima za uređenje i razvoj pojedinih oblasti. Pošto je opšte ubeđenje da u pogledu zaštite biodiverziteta kod nas ne štima sve baš najbolje, naravno da od dokumenta sa ovakvim naslovom očekujemo mnogo.

Usvajanjem i ratifikacijom Konvencije o biološkoj raznovrsnosti 2001. godine država čiji je pravni naslednik danas Srbija obavezala se da će razviti ovakvu strategiju. Trebalo je čitavih deset godina da se ona donese, a ostaje nam da se nadamo da će njena implementacija biti mnogo efikasnija. Konceptija Strategije bazirana je na tri stuba Konvencije o zaštiti biološke raznovrsnosti: očuvanje biodiverziteta, održivo korišćenje bioloških resursa i jednak pristup i raspodela dobiti.

Izradu Strategije pokrenulo je Ministarstvo životne sredine i prostornog

planiranja i Program Ujedinjenih Nacija za razvoj (UNDP). Finansijska podrška čitavom projektu obezbeđena je sredstvima Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF). Postupak izrade Strategije bio je participativan i trajao je dve godine. Tokom razvoja Strategije konsultovane su sve relevantne institucije i pojedinci i organizovano je više radionica. Neki od pojedinaca koji su učestvovali u izradi, pretpostavljamo oni koji su najviše doprineli, navedeni su na kraju knjige. Period na koji se odnosi ova Strategija je pomalo neuobičajen (sedam godina) i verovatno da se radi o kompromisu između uobičajenih pet i deset godina.

Knjiga ima pet osnovnih poglavlja sa prilogima na kraju. Prvo poglavlje donosi kratki pregled stanja specijskog, ekosistemskog i genetičkog biodiverziteta u Srbiji. Takođe, ovo poglavlje daje i opis sistema zaštićenih područja u Srbiji, uključujući i međunarodne kategorije. U drugom poglavlju dat je institucionalni i zakonodavni okvir zaštite biodiverziteta. Tu su navedene relevantne organizacije i institucije, uključujući i nevladin sektor, i dat je spisak svih zakonskih dokumenata koji se odnose na ovu oblast. Treće poglavlje daje pregled činioaca koji ugrožavaju biodiverzitet u Srbiji. Činioci su u prvom delu uopšteno opisani, a zatim su u drugom delu ovog poglavlja iznesene konkretnije činjenice intenzitetu delovanja ovih činilaca u Srbiji. Interesantno je da se u ovakvom zvaničnom dokumentu veoma eksplicitno (u naslovu jednog odeljka) sistem zaštićenih područja u Srbiji ocenjuje kao neefikasan i neadekvatan. U četvrtom poglavlju dolazimo do konkretnih strateških ciljeva i aktivnosti koji su detaljno razrađeni u jedanaest podgrupa. Pored direktnih ciljeva koji se odnose na zaštitu biodiverziteta i unapređenje zaštićenih područja, razrađeni su i drugi ciljevi kao što je unpređenje institucionalnog i zakonodavnog okvira, unapređenje intersektorske i međunarodne saradnje, unapređenje informisanosti i učešća javnosti. Ciljevi i aktivnosti uglavnom su

veoma eksplicitni i jasno upućuju na to šta je neophodno uraditi. Takođe, teško je naći neki problem u zaštiti biodiverziteta koji nije obuhvaćen.

U akcionom planu za sprovođenje ove Strategije, koji je dat u petom poglavlju, otišlo se još dalje u definisanju aktivnosti i njihovoj realizaciji. Za svaku od planiranih aktivnosti date su odgovorne institucije, rok izvršenja (kratkoročno, srednjeročno, dugoročno i kontinuirano) i potencijalni izvori finansiranja. Tako, na primer, u srednjem roku možemo da očekujemo sve crvene liste kao i osnivanje prihvatilišta za divlje životinje. Važno je i da ovaj Akcioni plan, doduše ne u potpunosti, uvodi Program rada na zaštićenim područjima (PoWPA) koji je razvijen u okviru Konvencije o biološkoj raznovrsnosti. Ovaj Program je važan međunarodni mehanizam za razvoj i unapređenje zaštićenih područja i on do sada nije bio razmatran u Srbiji.

Ono što za sada nedostaje u ovoj Strategiji jesu konkretni parametri za vrednovanje kvaliteta realizacije pojedinih aktivnosti. Neke aktivnosti daju veoma konkretne rezultate, ali kod nekih aktivnosti ti rezultati nisu očigledni. Za efikasno sprovođenje takvih aktivnosti neophodno je razviti parametre kako bismo znali da li su one stvarno efikasno realizovane.

Obaveze koje je Republika Srbija preuzela ovom Strategijom ogromne su i zaista je pitanje da li, kada uzmemo u obzir tolike ciljeve i aktivnosti, imamo finansijskih i ljudskih kapaciteta da sve ovo izvršimo. Dosadašnja loša iskustva sa finansiranjem u ovoj oblasti navode nas na veliku sumnju u pogledu implementacije ove Strategije. Sedam godina i nije tako dug period.

Realizacija Strategije ne može da bude stvar samo državnih institucija i organizacija. Jasno je da se se očekuje i uključivanje nevladinog sektora. Nekoliko aktivnosti u okviru Strategije direktno se odnose na unapređenje odnosa NVO sektora i državnih institucija kao i na podršku projektima NVO sektora. Nevladine organizacije koje se bave zaštitom biodiverziteta dobile su ovom Strategijom svojevrsan katalog aktivnosti na koje bi trebalo da usmere svoj rad. Taj katalog trebalo bi da olakša i pronalaženje finansijske podršku za izvršenje konkretnih projekata vezanih za očuvanje biodiverziteta.

Goran Sekulić

Dragiša Savić (ur. 2010): Nacionalni park „Fruška gora“. Nacionalni park „Fruška gora“, Sremska Kamenica. ISBN 978–86–910965–2–6. 146 pp.

Za pedesetogodišnji jubilej (1960–2010), slavljeničko Javno preduzeće Nacionalni park „Fruška gora“ častilo je sebe i nas istoimenom foto-monografijom u sopstvenom izdanju. Knjiga je izbalansiranih dimenzija (30 cm), tvrdo ukoričena, sa 142 strane, mahom ispunjene fotografijama. Tekst je sveden u odnosu na fotografije, raspoređen po konvencionalnim poglavljima, sa očekivanom „zaštitorskom“ završnicom. Iako fotografije tematski prate tekst, urednik ih je oslobodio neposredne ilustrativnosti i dao dobrim fotografijama dovoljno prostora da mogu da se razmašu. Neke od fotografija su takve da se o njima može napisati monografija. Čitaoci Detlića će imati priliku da uživaju u produženom divljenju antologijskoj duplerici sa šest crnih roda na oborenom stablu Geze Farkaša ili familiji crnih žuna u dupleks duplji Nika Stankovića. Prate ih probrani snimci ptica Katarine Paunović, još Geze Farkaša, Jožefa Gergelja, Predraga Kostina i Dragiše Savića.

Očigledno je da je urednik imao na raspolaganju raskošnu ponudu fotografija i za sva ostala poglavlja knjige, a izdašno je i s puno opravdanja i razloga koristio i svoje albume živih bića i pre-

dela. Ova knjiga potpuno potvrđuje Dragišu Savića kao jedinstvenog fotografskog hroničara biološke raznovrsnosti Fruške gore. Iako sve fotografije u knjizi nisu mogle biti vrhunske, ne osećaju se upadljive oscilacije u kvalitetu, čak ni u onim poglavljima u kojima su, dokumentarne potpunosti radi, morali da se naprave izvesni ustupci. U svakom poglavlju našla se bar po jedna monumentalna fotografija, kakav je na primer „Pastir“ Dejana Miloradova.

Ceo tekst je priredio ornitolog Nikola Stojnić, što znači da je stilski ujednačio i dao jedinstven, rekli bismo lični pristup pisanim informacijama koje su pripremili razni saradnici na tekstu, kako je to navedeno u impresumu. Među imenima tih saradnika moguće je prepoznati najviše specijalista za beskičmenjake (čak 6 od ukupno 11). Poglavlje o beskičmenjacima zauzima carskih šest strana knjige, uključujući i fotografije u tekstu.

Nikola Stojnić se pokazao kao talentovan i duhovit pisac popularnih stručnih tekstova. Piše zanimljivo i zabavno, gađajući onaj deo široke publike koji napušta čitanje na prvi znak „učevnosti“ i prelazi na gledanje samo slika (to se na engleskom zove vulgarizacijom, bez negativne konotacije). Stojnić se oseća u svojoj ulozi sasvim sigurnim i ne ustručava se od redovnih slobodnih digresija i poređenja, kakvo je na primer ono o haotičnom kretanju nekih tvrdokrilaca nalik vašarskim autodromima. Takvih slika ima skoro kroz ceo tekst jer je Stojnić očigledno bio svestan nadmoćnosti fotografija, pa je morao da se bori za čitaoce, ako treba i hvatajući ih za rukav. Nema sumnje da se i izborio.

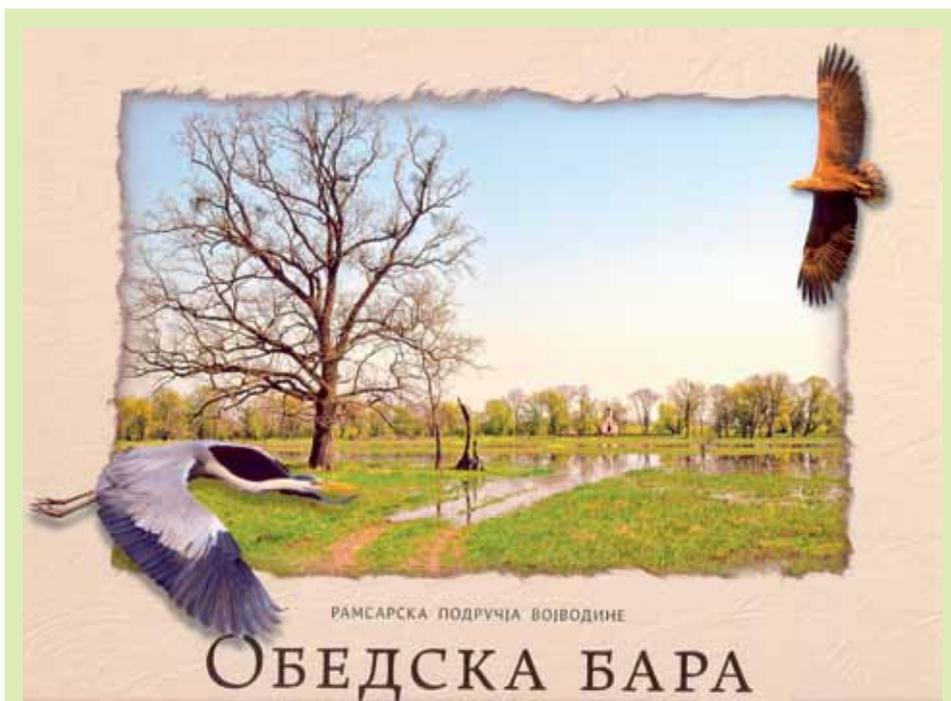
Tako zadobijene čitaoce Stojnić štedro nagrađuje iskrenim i efektnim, ali jezgrovitim opisima na malom prostoru, kojima uspešno parira nekim od najliričnijih fotografskih pejzaža. Sjajna je na primer i čini se originalna slika jesenje fruškogorske šume kojoj vetar njihovim krošnjama pomeša raznovrsne

boje... Sasvim je sigurno da je sve o čemu piše ili „priređuje“ Stojnić lično doživeo, jasno je da odlično poznaje Frušku goru, oseća se da je otvorenih očiju i ušiju proveo mnogo vremena na njoj. I da voli da o tome piše. Uopšte, cela knjiga deluje iznenađujuće sveže, neposredno, originalno i autentično, čemu doprinosi i skoro potpuna i hrabra oslobođenost teksta od svake bibliografije i napomena. Samo u kratkim istorijatima (a oni se u knjizi pojavljuju samo gde je potrebno), priređivač se u tekstu pozivao na pisane spomenike i istoriografske izvore. Time je svesno žrtvovao izgleda da njegov tekst bude citiran kao stručna monografija.

Ptice Fruške gore Stojnić je prikazao na nepune tri strane. Uspeo je, a to je ispoljio i u drugim poglavljima, da da pregled ukupne i grupne raznovrsnosti ptica, ali i da istakne zanimljivosti, znamenitosti i lokalne posebnosti. Zahvaljujući standardizovanoj i prihvaćenoj srpskoj ornitološkoj nomenklaturi, priređivač je sa pouzdanošću mogao da se potpuno odrekne naučnih (mrskih „latinskih“) naziva ptica i da tako dodatno pojača komunikativnost teksta sa širom publikom ljubitelja prirode. Naučni nazivi izostavljeni su i u ostalim poglavljima o biljkama, gljivama i životinjama, gde god je priređivač uspevao da pronađe kakav-takav srpski naziv. Time je održao jedinstven princip, ali je možda rizikovao poneki nesporazum. Naučni nazivi ostavljeni su samo u potpisima fotografija, kao atribut autentičnosti.

Knjiga se odmerenim pristupom bavi i istorijom, kulturom i privredom ljudi koje je od vjkada privlačila ta čudna i ćudljiva duguljasta izbočina između Save i Dunava. Raduje što je jednako prostora u knjizi posvećeno planinarstvu i boravku napolju, na edukativnim stazama, kao i fruškogorskim manastirima i vinima, uz iskreno poštovanje i jednih i drugih. Nacionalni park zaslužuje svaku pohvalu za ovaj pun pogodak. Od prve do poslednje stranice (čak i pre, već od omota korica) foto monografija „Nacionalni park Fruška gora“ skladno slavi skupocene krasote i delikatne lepote gore Fruške, a ne bavi se otužnim hvalisanjem Javnog preduzeća ni nabranjanjem njegovih uspeha „u proteklom periodu“. Ali kroz celu knjigu, *Upravljač* ostaje otmeno prisutan u pozadini.

Voislav Vasić

Puzović S. (ur. 2010): Obedska bara.
Edicija: Ramsarska područja Vojvodine. Pokrajinski Sekretarijat za zaštitu životne sredine I održivi razvoj, Novi Sad, 160 pp.

Knjigu o Obedskoj bari potpisala je grupa od devet autora ispred svojih državnih institucija: Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode i Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu. Prvi autor je dr Slobodan Puzović koji je i glavni urednik serije „Ramsarska područja Vojvodine“, i u njoj je ovo druga knjiga o predelima vodenih staništa, koji ispunjavaju kriterijume „Konvencije o močvarnim područjima koja su od međunarodnog značaja, naročito kao staništa ptica močvarica“. Od ptičarskih imena među autorima je još Lorand Vig (iz Sekretarijata). Drugi autor je Tamara Stojanović koja je i urednik knjige. Izdavač je Pokrajinski sekretarijat, u saradnji sa Šumskim gazdinstvom „Sremska Mitrovica“ Javnog preduzeća „Vojvodinašume“, Opštinom Pečinci i Mladim istraživačima Srbije. Knjiga je štampana kod Stojkova, Novi Sad 2010, u 700 primeraka.

U Predgovoru se kaže da su autori želeli „prikazati jedinstvenost i neponovljivost Obedske bare, kao i ono što je predstavljala nekad, što je danas, ali pre svega što može biti u budućnosti...“ Puzović je ornitolog koji se već dve decenije bavi Obedskom barom, brine se o njoj i bori se za nju kao niko pre njega. Zato je on u stanju da oseti snagu Bare i vrednost napora onih koji su joj romantičarski klicali u prošlim vekovima, ali i da se zagledava

u budućnost, svestan njene krhkosti kojoj je sam najbolji svedok. Tako je i napravio ovu knjigu, ne samo kao moćan propagandni materijal, nego i kao promotivni alat koji će osigurati široku javnu i kvalifikovanu podršku za nastavak ostvarivanja svoje plemenite misije zaštite i unapređenja Obedske bare i ptica u njoj.

To je svakako reprezentativna knjiga, tzv. foto-monografija, u kojoj su fotografije glavni sadržaj knjige. Mnoge su u punom ili čak duplom formatu. Urednik fotografije je dr Lazar Lazić, koji ne samo da je i autor najvećeg dela fotografija (uključujući i naslovnu i „duplerice“), nego je njegova firma „Lazarus“ iz Kaća uradila i dizajn knjige, obradu fotografija i pripremu za štampu. Ako bi neko tražio najslabiju kariku, onda bi je tu negde i našao. Fotografski razmaženog čitaoca Detlića prvo nasekira neujednačen kvalitet fotografija: pored sjajnih fotografija poznatih i proslavljenih majstora Farkaša, Gergelja, Kostina, Matisjaka, Šimanskog, Vogrina i dr, štampane su, učtivo rečeno, sasvim osrednje fotke koje ne idu uz ovako reprezentativnu publikaciju, a pogotovo nisu za „duplericu“. Urednik fotografije uz to ne oseća razliku između dokumentarne fotografije i prave *wildlife* majstorije, pa redovno pogreši pri izboru prostora koji im dodeljuje. Tako na primer nalazimo preko cele strane raširen ogroman grupni portre zadovoljnih ljudi u čamcu „Vojvodinašume“, sa potpisom „Predstavnicu upravljača u obilasku Rezervata“ (str. 144). Ne piše ko su ti ljudi ni za šta je njihov obilazak tako važan. Još je gore sa arhivskim fotografijama u delu knjige koji se bavi istorijatom

Bare i njene zaštite. Slike treba da budu dokumenti koji potkrepljuju i oživljavaju inače sasvim škrt tekst, ali čitalac nažalost ne zna na šta i na koga se one odnose. Ako ispod slike piše na primer samo „Zaštitari na Obedskoj bari“ (str. 18), kako da pogodimo da to nisu anonimci pored čapljinog gnezda, nego čuveni Duško Čolić, poslednji zoolog-akademik Milutin Radovanović i „neumorna“ Jelena Popović.

Knjiga ima vrlo raznovrsne sadržaje u kojima, pored prirodnačko-ekoloških, preovlađuju geografski i etno-turizmološki prilozi. Ali ima tu svega pomešanog. Neki delovi teksta preuzeti su iz magazina „Treće oko“, pa je tako i Kupinovo dobilo svog vampira, verziju Drakule u liku legendarnog Zmaj Ognjenog Vuka. Veruje se valjda da

će se time povećati turistička atraktivnost Obedske bare?

Čitalac Detlića naći će malo prostora i teksta posvećenog pticama. Od 220 vrsta zabeleženih na Bari samo vrlo mali broj (manje od 10%) pomenut je rečju ili slikom. A na fotografijama se bez jasnog razloga ponavljaju iste vrste. Deo informacija o pticama nalazi se skriven u poglavlju o šumama. U istorijatu istraživanja ptica dat je zanimljiv hronološki spisak „istraživača“ u kome su se zajedno našli i pravi istraživači i izvišćari-reporteri. Šteta što je propušteno da se tu uvrsti i prirodnjak Sima Trojanović koji je radio na Obedskoj bari 1928, o čemu je Detlić već pisao. Tim je čudnije što se Trojanović pogrešno pominje u jednom drugom spisku, u filmografiji o Bari, kao prvi uopšte koji ju je filmski snimao. U stvari, Trojanović je samo izdejstvovao da Kraljevsko ratno vazduhoplovstvo napravi aero-foto-snimke Bare, kako bi bolje sagledao raspored kolonija ptica. Nažalost, to je samo jedna od grešaka u tom spisku. Svejedno, i ta filmografija je značajna makar i kao podsticaj nekome da uradi kompletan pregled pokretnih slika o Obedskoj bari.

Knjiga nema registre, indekse i drugu stručnu aparaturu, tako da ju je u stvari teško koristiti kao monografiju. Većina mapa u tekstu su smanjene slike za druge namene pravljene mapa, pa mnoge nisu čitljive niti im odgovara oznaka razmere. Ipak, i pored pomenutih nedostataka, knjiga „Obedska bara“ već je promovisana i pohvaljena kao monografija o Obedskoj bari.

Voislav Vasić

Veliki Vladimir i kružok Martino

Vladimir Emanuilovič Martino stizao je 1961. na kraj svog životnog veka, u dalekom Sovjetskom Savezu, baš kada je počinjao moj ornitološki put u Beogradu. Iako nisam imao takoreći ni teoretske prilike da ga lično upoznam, s njegovim imenom i rezultatima sretao sam se već na prvim ptičarskim koracima. I na drugim. I na svim docnijim, sve do danas. Naime, oba moja velika učitelja – Sergije Matvejev, ornitolog i biogeograf, i Boris Petrov, teriolog (mamaliolog), taksonom, zoogeograf i moj prvi i poslednji šef u životu – bili su učenici, sledbenici i nastavljači velikog Vladimira Martina. Tako sam i ja njegov posredni učenik iako nas je delila cela jedna generacija.

To neobično prezime, za koje ne znate odmah da li je prezime ili ime¹, video sam prvi put na zelenkastoj pohabanoj knjizi čarobnog naziva: PTICE JUGOSLAVIJE! Beograd 1947. Pisci: V. E. Martino, S. D. Matvejev. Sadržaj je bio razočaravajući: na 200 žučkastih stranica jeftinog papira rastegla su se uputstva za sakupljanje i prepariranje ptica sa komplikovanim eliminacionim ključem za identifikaciju mrtvih ptica. Knjiga je zapravo bila namenjena lovcima. Ornitologa je u Jugoslaviji tada bilo koliko prstiju na jednoj ruci, a ljubitelja i posmatrača ptica (a da nisu lovci) koliko na onoj drugoj. Pa ipak, taj Martino i ta knjiga obeležili su početak jedne dinamične, savremene, terenske ornitologije.

Knjigu su napisala dvojica „carskih“ Rusa za vreme okupacije Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata i odmah po oslobođenju. Ključ je rađen prema bogatom muzejskom materijalu u nekadašnjem Šumarsko-lovačkom muzeju u Miloševom konaku u Topčideru i Muzeju srpske zemlje (danas Prirodnjačkom) u Beogradu. Sergije Matvejev, na koga je Vladimir Martino imao možda najveći uticaj i koji je bio pravi nastavljač i „razvijatelj“ Martinovih ideja o biogeografskim fenomenima Balkanskog poluostrva, upoznao je svog velikog učitelja tridesetih godina 20. veka, za vreme studija u Beogradu. Bio je priman na tada čuveni čaj kod Martinovih, svojevrsan prirodnjački salon u Beogradu.

Pre dolaska u Beograd, Martino je 1920. prvo dobio posao sreskog agronoma u Crnoj Gori. To je bila velika sreća jer je na Cetinju odmah pronašao senzacionalnu novu vrstu sisara, voluharicu *Dinaromys bogdanovi*, koja se danas na engleskom zove po njemu. U Beograd prelazi 1924. na mesto asistenta za entomologiju na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu gde ostaje do 1927. Vladimir Ema-

nuilovič Martino postao je naglo poznat u predratnom Beogradu kao harizmatički profesor prirodoslovlja i geografije u tadašnjoj Prvoj rusko-srpskoj gimnaziji, u koju su išla mahom deca ruskih emigranata. Ne samo da je bio popularan među gimnazijalcima, već je privlačio i mlađe, ali i zrele biologe, prirodnjake i ljubitelje prirode. Formirao se tako jedan intelektualno-prirodnjački kružok, čiji su se članovi okupljali u kući Vladimira Emanuiloviča i njegove žene Evgenije Vinjaminovne na Senjaku u Ruskoj (*sic!*) ulici broj 20. Nije se pušilo, nisu se služila alkoholna pića², ali je bilo veselo uz čaj i skromne sendviče sa Gavrilovičevom salamom. Mnogi od Martinovih klinaca kasnije su postali istaknuti prirodnjaci, ali i inženjeri i umetnici.

U to vreme i proučavanje ptica vršilo se najviše sakupljanjem, kao što je i danas to osnovna metoda u faunistici i taksonomiji najvećeg broja beskičmenjaka i nekih kičmenjaka. Nije bilo terenskih vodiča sa slikama ptica u raznim pozama, uzrastima i sezonama. Martino je redovno išao u sakupljačke akcije i vodio sa sobom svog sina Kirila, budućeg biologa i lovnog stručnjaka, ženu Evgeniju i najčešće još po nekog od svojih učenika i mlađih sledbenika. Lovili su sisare, ptice, pravokrilce i druge životinje, najčešće po Makišu, oko Resnika, Rušnjaka, na Avali, u Pančevačkom ritu, a preko leta organizovali su ekspedicije na Korab, Šar-planinu, u Sloveniju i drugde. Sve ulovljene primerke trebalo je preparirati. Martino je u tome bio nenadmašni majstor i te veštine je prenosio na svoje učenike. Zbirke ptica koje su tada nastale delom su stigle u Šumarsko-lovački muzej u Topčideru, a odatle u Prirodnjački muzej u Beogradu, ali najviše ih ima u Tringu, u ornitološkim zbirka Britanskog prirodnjačkog muzeja, koji je i finansirao sakupljački rad Martina. Kada sam svojevremeno tamo radio, odmah sam iz daleka prepoznao Martinove preparate u prepunim fiokama. Jednostavno, to su bili najbolji i najlepši balgovi³ ptica u celom Britanskom muzeju!

V. E. Martino je na Balkanskom poluostrvu prvi zapazio geografsku raznovrsnost populacija ptica istih vrsta na malom prostoru i prvi uočio i imenovao balkansko-anatolijski tip rasprostranjenja. Zapazio je da su ptice iz Srbije i Makedonije sličnije populacijama koje žive na njegovom rodnom Krimu (rođen je 1889. u selu Šuli kod Simferopolja) i na Kav-

kazu, nego u susednim, zapadnim delovima Jugoslavije i u Srednjoj Evropi. Imao je stari Martino oko za geografsku varijabilnost i to je od njega naučio i dalje razradio Matvejev. Mnogo kasnija poređenja velikih zbirki raznih muzeja potvrdila su takva gledišta, a savremene molekularne taksonomske metode donele su i egzaktno dokaze. O pticama je Martino napisao dvadesetak radova. Nekoliko vrsta i podvrsta životinja nosi njegovo ime, između ostalih i balkanska rasa risa⁴.

Istorijske bure dovele su porodicu Martino u Beograd, ali joj nisu dale da se u njemu zauvek skrasi. Po oslobođenju dobio je mesto kustosa u topčiderskom muzeju, a zatim prelazi za kustosa u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Tamo 1948. biva postavljen za prvog direktora Biološkog instituta i predaje entomologiju na Poljoprivrednom fakultetu. Ali ne za dugo. U vreme sukoba Staljina i Tita, hajki na „informbirovce“ i pretnji Sovjetskog Saveza Socijalističkoj Jugoslaviji, poveća grupa poznatih Rusa prirodnjak, krenula je 1950. nazad put otadžbine. Repatrijacija je bila u dva koraka: Martino je prvo primljen u sovjetsku Bugarsku, a tek posle pet godina je mogao da se vrati u Rusiju. Na Rostovski univerzitet primljen je na katedru zoologije kičmenjaka kao laborant – jer nije imao doktorat. U dobu u kojem se ide u penziju, 68-ogodišnji Vladimir Emanuilovič rešio je da uradi kandidatsku disertaciju „Pokušaj analize faune i rasprostranjenosti životinja severnih delova Balkanskog poluostrva“. Uradio ju je sjajno, ali je doživeo velike neprijatnosti dok je 1960. nije odbranio na Institutu za geografiju. Odmah po odbrani, veliki Vladimir Martino pao je u bolesničku postelju. Umro je 1961, dobivši pred samu smrt zvanje profesora univerziteta.⁵

Voislav Vasić

2 I. Blumenau: Sudbine ruskih emigranata u Beogradu. Istorijski arhiv Beograda – Objedinjeni moskovski arhiv 1997.

3 Balg (nem.) meh ili svlak, taksidermijski termin – koža sa perjem ptice ili sisara preparirana za naučne potrebe, a ne za izlaganje, najčešće u vidu opružene ptice skupljenih krila (radi lakše manipulacije i skladištenja).

4 D. Mirić: *Lynx lynx martinoi* ssp. nova (Carnivora, Mammalia) - neue Luchsunterart von der Balkanhalbinsel. Bull. Mus. Hist. Nat. 33 B: 29-36, Belgrade 1978.

5 I. I. Puzanov: In Memory of Vladimir Emmanuilovich Martino. Biuletten M. O. Isp. Prir. Otd. Biol. 67(6): 113-117, Moskva 1962.

1 Porodica Martino se iz Italije doselila u Rusiju u 18. veku.

Najzad, na terenu

Jedna od većih početničkih frustracija jeste da pažljivo pretražujete neku krošnju, dok iskusniji oko vas uveliko komentarišu pokrete i način života ptice koju očajnički pokušavate da ugledate. I tek kada čujete, „Oh, odlete, sve što vidite je lepet krila.

U početku ćete napredovati brže ukoliko na teren izlazite sa nekim poznavao-cem ptica, ali često ćete se naći u situaciji da saznate odgovor pre nego što ste uopšte shvatili koje pitanje treba da postavite. Znam mnoge ptičare kojima je teren prilika da prirodom prošetaju u društvu i za sobom već imaju godine bavljenja pticama, ali ne i iskustva: jednom naviknuti da od drugih očekuju rešenje zagonetke, ne osećaju dovoljno samopouzdanja da sami pokušaju da odrede neku zahtevniju vrstu. Otuda, kada god vam neko iskusan prepoznava pticu, neizostavno ga pitajte na osnovu čega je to učinio. Na taj način učite.

Često je korisnije da sami ili sa drugim početnikom listate ključ pokušavajući da odredite identitet neke *male smeđe stvari* koja je, da vas dodatno zbuni, našušurila perje da što manje liči na svoju sliku u ključu. Tragajući za sopstvenim rešenjima, naučićete kako da tragate, tj. naučićete na šta da obraćate pažnju do te mere da to činite potpuno automatski.

Krenite od upoznavanja čestih i običnih vrsta vašeg kraja. Što ih bolje poznajete lakše ćete uočavati/identifikovati one druge. Vikendom izađite rano ujutru na nekoliko sati na teren za koji očekujete da je produktivan u pogledu ptica, najbolje tamo gde se više staništa susreću i prepliću, npr. šuma, livada i močvara. Močvarna staništa su dobra prilika za vežbu jer nude veći broj krupnih i uočljivih vrsta, lakših za identifikaciju. Mimo vode, voće, bilo divlje ili kultivirano, mamac je za mnoge vrste. Svakih par meseci planirajte dan ili vikend u nekom

drugom kraju koji nudi potpuno drugačiji reljef, staništa i, otuda, vrste.

Ptice je najlakše posmatrati onda kada su najaktivnije. U toku godine je to period seobe (uglavnom mart–april i avgust–oktobar) i gnežđenja (uglavnom april–jul). Ipak, krupne grabljivice s gnežđenjem počinju u februaru, ili čak krajem januara, pa mladi napuštaju gnezdo u junu ili julu. Kada prvo leglo propadne, mnoge vrste će se gnezdit i po drugi put i to drugo leglo može da se razvuče i na avgust. Najzad, u višim planinama gnežđenje kasni i po dva meseca u odnosu na niže predele.

Prolećna seoba je plodnija u pogledu broja vrsta jer je skoncentrisanija i predvidljivija. Poljske ševe *Alauda arvensis* u Srbiju se vraćaju već krajem februara i početkom marta, dok šumska ševa *Lullula arborea* i zimuje kod nas, u dolinama. Bele rode *Ciconia ciconia* vraćaju se oko 20. marta, a crne rode *C. nigra* obično nedelju dana ranije, vivci *Vanellus vanellus* još krajem februara, seoske laste *Hirundo rustica* poslednjih dana marta, slavuji *Luscinia megarhynchos* i kukavice *Cuculus canorus* početkom, obične travarke *Saxicola rubetra* sredinom, a osičari *Pernis apivorus* krajem aprila, dok pčelarice *Merops apiaster* stižu tek početkom maja. Većina manjih ptica pevačica će nas napustiti krajem avgusta i u prvoj polovini septembra, dok krupnije vrste, poput čaplji, odlaze u septembru, pa i oktobru.

U toku dana pik aktivnosti je ujutru, počev pola sata pre pa do tri sata nakon izlaska sunca, po svežijem danu i četiri sata, i pozno popodne (recimo poslednja tri sata obdаницe po toplijem ili poslednja četiri po svežijem danu). Šumske ptice najlakše je posmatrati u zoru, barske ptice kasnije ujutru, a grabljivice koje koriste termale sredinom dana. Za druge vrste, podne je period smanjene aktivnosti.

Foto: Nikola Perkov

Ptičarenje u kanjonu Lazareve reke

Hodajte polako i tiho, gledajući na sve strane i osluškajući sve vreme. Trudite se da vam sunce bude za leđima. Pretražujte pogledom (oči imaju znatno šire vidno polje od dvogleda), obraćajući posebnu pažnju na pokrete. Dani bez vetra to olakšavaju, ali i po vetrovitim danima neke se grane pokreću drugačije od ostalih – pogledajte ih pažljivije. A kada znate gde da gledate, lako ćete pticu locirati u uskom vidnom polju dvogleda. Većina ptica ne voli jak vetar i tada ostaje u zaklonu (drozd imelaš *Turdus philomelos* je izuzetak), zato po vetrovitom danu pretražujte krošnje u zavetrini. Kao smernicu uzmite da ukoliko hodate brže od vetra – vetar je blag i ne ometa ptice. S druge strane, ptice vole slabu kišu i veoma su aktivne po takvom vremenu, ali u tim uslovima otežano je korišćenje dvogleda.

Na otvorenom ćete videti ptice i kada pred vama uzlete, a najčešće i gde slete. Veća grupa ptičara više plaši ptice (izuzetak je grupa u automobilu). Otvoreni tereni to donekle trpe, ali obrasla staništa zahtevaju malu grupu. Uska šumska staza znači da onaj ko ide prvi vidi znatno više nego oni koji slede. Na obraslim terenima zaustavite se s vremena na vreme, stojeći ili sedeći mirno, tako da vas granje donekle skriva, ali da ne sputava pogled, puštajući ptice da se opuste i zaborave na vas.

Iako mnoge ptice cvrkuću, proći će dosta vremena pre nego budete u stanju da ih prepoznate po glasu (ta sposobnost se razvija vremenom). U početku obratite pažnju na pravac iz koga zvuk dolazi i možda ćete videti pticu koja ga proizvodi.

Najzad, posmatrajte ptice što češće možete. Što im više vremena posvetite, brže ćete ih i upoznavati. Pokušajte da odredite svaku pticu koju vidite, ali nemojte se nervirati kada u tome ne uspete, ni iskusnima to uvek ne polazi za rukom. Ipak, pokušajte i vremenom ćete sve više uspevati.

Dragan Simić

Ptičarenje iz automobila

Automobil je odličan zaklon, veliki broj vrsta gotovo ne reaguje na njih. Planirajte rutu, koliko je to moguće, tako da ujutru idete ka zapadu a popodne ka istoku, tako da vam sunce sve vreme bude za leđima. Izbegavajte prometne saobraćajnice, a poželjno je da se duž puta sa kojeg ćete posmatrati ptice pružaju bandere. Grabljivice ih posebno vole kao osmatračnice, a i mnoge druge ptice se odmaraju/osmatraju sa žica. Vozite polako, 30 do 40 km/h. Zaustavljajte pre ili posle opažene ptice, nikako uz nju jer će verovatno odleteti. Vozite otvorenih prozora, to olakšava upotrebu dvogleda i omogućava da čujete ptice i kada ih ne vidite. I onda kada ih ne vidite, zaustavite, osmotrite i oslušnite (posebno pokraj bara, mostova, strmih odseka...).

Indija

Destinacija Gudžarat

Aleksandar Psittacula krameri

Pišem o ptičarenju godinama i evo, sada mi je urednik Detlića tražio da pišem „čisto ptičarski“, pa shvatam da pojma nemam šta bi to bilo. Otuda otvaram svoju indijsku beležnicu: slediću terenske beleške – ne mogu „ptičarskije“ od toga. Ahmedabad, Gudžarat, zapadna Indija – prva beleška je od 24. novembra 2010. i kaže „belogrudi vodomar *Halcyon smyrnensis* 1“. To mi je bila nova vrsta za kojom sam već ranije bezuspešno tragao na rubu njenog areala, u zapadnoj Turskoj.

Konferencija

Pre nego što nastavim moram da napravim digresiju i pojasnim da sam bio pozvan na *Global Bird Watchers Conference* u Džamnagaru. Isprva sam to „global“ gledao s izvesnom sumnjom, koju će ubrzo razvejati prisustvo učesnika od Filipina do Novog Zelanda, od Poljske do Južne Afrike i od SAD do Argentine – teško da je moguće biti više globalan od toga.

Konferencija se zvanično bavila migracijama ptica, ali je nezvanično bila podjednako posvećena migracijama ptičara i ekoturizmu. Mimo mnogih poznatih imena u svetu ornitologije, među učesnicima bili su i Alen Dejvis i Rut Miler, par koji je posvetio godinu dana obaranju svetskog rekorda u broju vrsta posmatranih tokom jedne kalendarske godine, pa je ubrzo posle konferencije iz štampe izašla i njihova knjiga „Okno sveta radi 4000 ptica“. Od brojnih prezentacija meni je u sećanju posebno mesto zauzela ona Dankana Pričarda o

ptičarskoj ruti u Kva Zulu Natalu u Južnoj Africi. Polazna zamisao bila je da se poveže veći broj zanimljivih ptičarskih odredišta i obuči lokalno stanovništvo za vođenje gostujućih ptičara. Najbolji ptičarski vodiči u Natalu sada zarađuju i po 400 evra mesečno, četiri puta više od tamošnjeg proseka, pa su, posledično, i ptice, i to žive, zdrave i nepečene, dobile primetnu ekonomsku vrednost u očima ne samo vodiča, već i njihovih komšija koji sada drugačije gledaju na aviturizam.

Vratću se sada beležnici. Među ptičarskim džamnagarskim bili su i ružičasti čvorci *Sturnus roseus* u jatima od po više stotina – za mene još jedna nova vrsta. Oblišnja močvara Kidžedija ponudila je priliku za upoznavanje sa močvaricama, kao i jedini susret s bramanskim lunjama *Haliastur indus*. Brojni su bili i kašičari *Platalea leucorodia* na zimovanju. Ipak, najveću lokalnu atrakciju – crnovratu rodu *Ephippiorhynchus asiaticus*, upola veću od bele rode *Ciconia ciconia* – propustio sam. Domaćini su mi pokazali njeno aktivno gnezdo, ali je ptica odbijala saradnju.

Močvara

Porbandar, sledeća stanica na ptičarskoj turi u organizaciji lokalnog poznavaoča Arpita Deomurarija i vođstvom Čiraga Solankija-Čikua, predstavlja značajnu luku Gudžarata i rodno mesto Mahatme Gandija. Duž obale Porbandara nižu se lagune – neke spojene s Arabijskim morem i slane, druge odvojene i slatkovodne – koje nude priliku za posmatranje

bezmalo svih vrsta močvarica koje se viđaju u toj regiji. Ja sam tu posmatrao oko 70 vrsta (13 plovuša, 4 rode, 13 raznjeva, kašičara i čaplji, 14 šljukarica, 7 galebova i čigri, itd). Vrste koje su mi najviše privukle pažnju bile su kudravi nesit *Pelecanus crispus* – 45 ptica, te ždral *Grus grus* i mali ždral *G. virgo* – bar 4000 ptica; a sve one u senci brojnih vetrogeneratora.

Na svakom putovanju vam broj opaženih vrsta vrtoglavo raste prvih dana, da bi taj tempo kasnije vidno usporio. Sledeća tačka bio je nacionalni park Gir – prepodne u Porbandaru i popodne u Giru donelo je preko 80 vrsta tog dana.

Šuma

Gir zahvata najveći kompleks aridne listopadne šume na zapadu Indije i posećivcima nudi po četrdesetak vrsta sisara i gmizavaca, te skoro 300 vrsta ptica. Ipak, za većinu posetilaca ovde kao da postoji samo jedna vrsta – poslednja populacija kritično ugroženih azijskih lavova *Panthera leo persica*, koji su se u antičko doba rasprostirali sve od severne Indije pa do južne Srbije. Mimo lavova, posmatrali smo i šakale *Canis aureus indicus*, jelene čitale *Axis axis* i sambare *Cervus unicolor*, divlje svinje *Sus scrofa davidi*, antilopu nilgaj *Boselaphus tragocamelus*, te najvećeg gmizavca parka – indijskog močvarnog krokodila *Crocodylus palustris*.

Kroz park smo se vozili otvorenim džipom. U okolim krošnjama dočekivali su nas nezainteresovani majmuni languri *Semnopithecus* spp, stabla su pretraživali plameni detlići *Dinopium benghalense*, među granjem letele su Ti-

Bramanska kukumavka *Athene brama*

Belogrudi vodomar *Halcyon smirnesis*

kelove plave muharice *Cyornis tickelliae*, a na akacijama uz put često bi vrebao kobac šikra *Accipiter badius*. Ispod jedne lučno povijene grane je poznata ptica – obični kos, ženka, ali i ovdje se radi o rascepu. Podvrsta *Turdus merula simillimus* odnedavno je dobila status vrste, pa je preda mnom nova vrsta – indijski kos. Naviknut na paunove *Pavo cristatus* kao ukrasnu živinu, teško mi je bilo da ih doživim kao autentične divlje ptice – svako malo grupe paunova pretraživale su suvo lišće na tlu.

Stepa

Sledeće odredište bio nam je nacionalni park Velavadar, otvoreno travno područje sa krdima crnih antilopa *Antelope cervicapra* i nilgaja, te jatima eja na spavalištu (posmatrao sam sve četiri naše vrste). Na ulazu nas je dočekala tabla sa hrabrim natpisom kako je Velavadar najveće spavalište eja na svetu. Mi smo videli stotinak ptica, što je zaista lep broj i prizor, ali je tvrdnja o „najvećem spavalištu“ narušila lični doživljaj: IBA podaci navode i preko 1000 eja, pa sam se nekako osećao prikraćeno. Južniji, donekle zabareni deo parka doneo mi je i prve prave divlje utve zlatokrile *Tadorna ferruginea* (ili bramanske patke, kako ih tamo zovu), te više crnih orlova *Aquila clanga* i jednog mladog krstaša *A. heliaca*.

Posmatrali smo i indijskog vuka *Canis lupus pallipes*, žutog poput suve trave, koji živi u paru, a ne čoporu, i najkrupniji je tamošnji predator na crne antilope koje dostižu brzinu od 80 km na čas. Kako vuk jedva dostiže polovinu te brzine, čemu ta sposobnost? Očigledna je upražnjenost ekološke niše koju je u prošlosti u Indiji zauzimao danas iščezli gepard *Acinonyx jubatus*.

Sasvim neočekivano, u nekima od bara smo videli i skokunice, ribe koje krutim grudnim perajima hodaju po mulju, udišući tada vazduh kroz kožu i putem uvećanih škrga.

Pustinja

Ova desetodnevna ptičarska tura završila se na rubu Male slane pustinje Kač, što treba shvatiti uslovno – iako znatno manja od Velike, ona i dalje zauzima pristojnih 5000 km². Jutro u pustinji je prilično hladno, naročito u otvorenom vozilu u pokretu. Isprva je područje bilo obraslo niskim, trnovitim žbunjem. Držali smo se tragova točkova, da potom vodič, bez reči najave, skrete među žbunove, počne da vijuga kroz njih... Sve dok jedna ritska sova *Asio flammeus*, potom i druga, ne uzleti. Ponovo na „putu“, na obližnjem žbunu je pustinjska beloguzna *Oenanthe deserti*, da zatim 5–6 divljih svinja nestade u bušu. Još malo vijuganja i pred nama je prvi ugroženi indijski divlji magarac *Equus hemionus khur*. Usamljeni mužjak (i iz daleka pol je bio očigledan...) pogleda nas, odmeri nezainteresovano (nismo ženstveni), pa polako odlazi. Danas je preostalo oko tri i po hiljade ovih životinja, koje nastanjuju jedino Kač. Na nedalekom žbunu je vetruška *Falco tinnunculus*, malo dalje i crni drongo *Dicrurus macrocercus*.

Sa zemlje uzleće crnokrila sadža *Pterocles exustus*, ptica slična jarebici, čije srodstvo s golubovima odaje samo način na koji pije vodu: za razliku od drugih ptica koje uzmu gutljaj pa zabace glavu da ga progutaju, ona pije kao magarac (ili golub) – zaroni kljun i pije.

Na putu je ćubasta ševa *Galerida cristata*. Uvek me je zanimalo kakva mesta nastanjuje ova toploljubiva vrsta koja se u Srbiji viđa samo na golom tlu, uz puteve ili na njivama, što ukazuje na njene pustinjske korene – evo, ovakva mesta. Slede južni veliki svračak *Lanius meridionalis*, pa stepska trepteljka *Anthus campestris*, svojstvene vrste ovakvih staništa.

Pred nama, poput fatamorgane, krdo magaraca nestaje na golom, ravnom i od nedavnog monsuna, glibovitim tlu. Tokom monsuna ova prostranstva prekrije nekoliko centimetara vode, pretvarajući ih u ogromnu kaljugu.

Deset dana s dvogledom od svitanja do sumraka

1500 km duž puteva Gudžarata ili deset dana s dvogledom od svitanja do zalaska Sunca... Zamor (ljudskog) materijala se s kilometrima i nespavanjem polako taložio, tragovi dvogleda oko očiju bivali su sve su izraženiji (naivni bi to nazvali podočnjacima, ali šta ćemo s nadočnjacima?), no – i lista ptica bivala je sve duža. Na čeklisti Gudžarata je preko 540 vrsta ptica, od čega sam ja video 192.

Gudžarat je vegetarijansko odredište, ali meni meso nije nedostajalo. S druge strane, tamo vlada prohibicija, pa mi je pivo već manjkalo. Smeštajni kapaciteti osciliraju kvalitetom, kako soba, tako i hrane. Najšarmantniji smeštaj i najukusniju hranu pronašli smo u bujnom vrtu lodža *Runn Riders* (www.rannriders.com) u Dasadi, na rubu pustinje Kač. Kada razmatrate dnevne distance, imajte na umu da je praktično nemoguće unapred znati koliko vam treba od mesta A do mesta B. Regionalni putevi su dobri, ali su lokalni putevi, posebno

Nacionalni park Gir

nakon monsuna, prilično loši. Dodajte motorne rikše, brojne motocikle, kamione, krave, bivole i pse na putu, i shvaćete zašto vam za 200 km treba 4 do 5 sati vožnje. Prosjaci nisu bili ni brojni, ni napadni. Indijci su ljubazni i miroljubivi, a za slučajevne džeparenja ili nekog nasilja nisam čuo. Najzad, ako posećujete Gir, insistirajte da vas kroz park vodi Mañoč – on, verujte, zna svoje ptice.

Za kraj, na pozivu na *Global Bird Watchers' Conference 2010* najljubaznije se zahvaljujem vladi indijske države Gudžarat, Turističkoj korporaciji Gudžarata i Odeljenju za šume Gudžarata.

Tekst: Dragan Simić

Foto: Dušanka Stoković-Simić
i Dragan Simić

Opet ubijanje mišara

Foto: Uroš Pantonić

Uataru sela Zablacška Baluga kod Čačka, uz desnu obalu Zapadne Morave 11.1.2011. godine pronađena su dva ustreljena mišara *Buteo buteo*. Obe

ptice imale su sveže rane od vatrenog oružja i bile su žive. Slučaj je odmah prijavljen nadležnim ekološkim i lovnim inspekcijama u Čačku i Kraljevu. Podneta

je prijava protiv N. N. počinioca, a obavljen je i razgovor sa upravnikom lovišta u Čačku kome je predloženo da lokalni lovci ne poštuju zakonske odredbe i da svake godine ubijaju veliki broj zaštićenih vrsta ptica.

Početak aprila 2011. godine Televizija Galaksija iz Čačka emitovala je prilog o ubijenim mišarima na planini Jelici. Naime, zgroženi građani prijavili su šest mrtvih grabljivica okačenih na drveće uz magistralni put Čačak–Guča u selu Grab, na lokalitetu „Karaula“. Područjem gde su nađeni ubijeni mišari upravlja Lovачki društvo „Dragačevo“ iz Guče. Ovaj prilog izazvao je oštru reakciju lokalne javnosti.

Ubijanje ptica grabljivica širom Srbije neometano se nastavlja. Lovci rado izlaze u prirodu kako bi „redukovali štetočine“, a u njihovim akcijama očigledno stradaju zaštićene vrste ptica.

MR

Pomor galebova na Palićkom jezeru

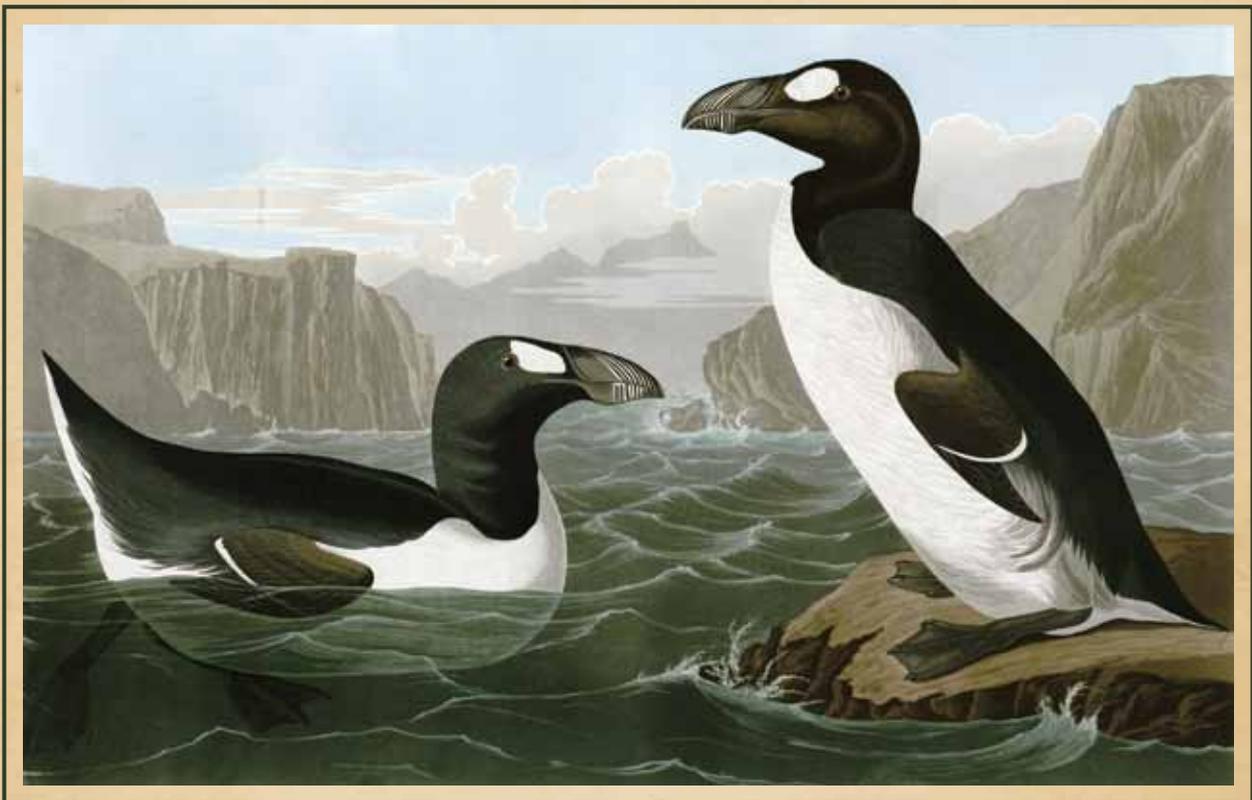
Foto: Oto Sekereš

Prilikom jednog od čestih obilazaka Palića, 23. 3. 2011, kada bi gnežđenje galebova već uveliko trebalo da traje, „ptičija ostrva“ (na kojima se gnezde obični *Larus ridibundus* i crnoglavci *L. melanocephalus*) bila su potpuno prazna, a više leševa običnih galebova plivalo je u priobalju i tršćacima oko ostrva. Upravljač ovog parka prirode, JP „Palić–Ludaš“ odmah je obavestio i sakupljeno je šest leševa za analizu. Narednog dana čuvska služba upravljača prikupila je još oko 60 leševa ove vrste, kasnije uništenih u kafileriji u Somboru. O uginuću Upravljač je zvanično obavestio nadležne inspekcije, stručne i upravne organe zadužene za zaštitu prirode u Vojvodini. Pošto se u ova doba godine obični galebovi pretežno hrane na subotičkoj gradskoj deponiji, na prečistaču otpadnih voda i po njivama oko jezera, postoji sumnja da je uginuće posledica trovanja, a rezultati analiza nisu objavljeni do zaključenja „Detlića“.

Oto Sekereš

VOLITE LI OPERU?

Trećeg juna 1844. trojica mornara sa obližnjeg Islanda, iskrcala su se na kamenito ostrvo Eldej (Eldey), u Atlantskom okeanu, nekada prekriveno desetinama hiljada parova Velike njorke, da uhvate primerke ove nestajuće vrste za kolekcionara iz Danske. To, kako su njih dvojica (treći je ostao praznih šaka), uhvatila i ubila par poslednjih preostalih Velikih njorki na svetu, tema je libreta Rokfordove Rok opere (Rockford's Rock Opera), i njene najpoznatije arije „A Dream Too Far“. Potražite je na internetu.

Velika njorka *Pinguinus impennis*

Krupna, simpatična, pingvinolika, dugoživeća i neleteća ptica severne hemisfere, izumrla je pre polovine 19. veka. Bila je izvanredan ronilac, nespretna na kopnu, visine oko 80 cm, teška 5–6 kg.

Bila je idealan i lak plen za frustrirane mornare zbog hrane, a kasnije, i za rastuću industriju odeće zbog izvanrednog podperja.

Ovo je, naravno, užasno tužna priča, kakva se, nadamo se, više ne može dogoditi. Da li?

Sve nas je više koji brinemo da se ovakve priče više nikada ne ponove.
Društveno odgovorni i odgovorni prema prirodi,

agrosemiinvest

Agrosemi Invest doo, Marka Aurelija bb, 22000 Sremska Mitrovica, tel/fax: +381 22 610 414
www.agrosemiinvest.rs, e-mail: info@agrosemiinvest.rs

GDE BORAVE PTICE,

I GDE VAS U MIRU OČEKUJEMO

RIBNIJAK RIBARSTVO BARANDA A.D.
PARK PRIRODE

KOLONIJA

Baranda - Sakule

Nacionalna kuća

BELOREPAN

Baranda

063 325 337

VIDI VIŠE-VIDI MNOGO BRŽE

25-50x ŠIROKOUGAONI OKULAR I TELESKOP.
VIDI SE VIŠE DETALJA I VEĆE JE VIDNO POLJE.

U presudnom trenutku neophodna vam je oprema kojoj možete verovati. SWAROVSKI OPTIK magnezijumski teleskop garantuje briljantnu sliku u svim situacijama. Širokougaoi okular 25-50x otkriva i najsitnije detalje, čak i prilikom posmatranja udaljenih predmeta.

20-60x pri
najmanjem uvećanju

25-50x W pri
najvećem uvećanju

ATM/STM TELESKOPI:

- najlakši teleskopi u svojoj klasi
- nova tehnologija premaza sočiva omogućava izuzetne optičke performanse
- savršeno opremljen sa raznovrsnom dodatnom opremom

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

A-dealers/SRB:
Snajper
Masarikova 4, 11000 Beograd
Tel: +381 (0)11 2641 67
info@swarovskioptik.rs

SWAROVSKI
OPTIK

EuroBirdwatch

1/2 October 2011

SAVE MIGRATORY BIRDS!

Foto: Bar-tailed Godwit (Limosa lapponica), Autor: Stefan Benke, SOS/BirdLife Slovakia

Evropski vikend posmatranja ptica
u Srbiji organizuju:

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Kontakt i prijave:

Dragan Simić (albicilla@sezampro.rs)

Međunarodna konferencija o Istraživanju, monitoringu i zaštiti male ušare *Asio otus*

1-5 Novembar 2011.
KIKINDA, SRBIJA

POZIV ZA PRIJAVU RADOVA

Pozdrav istraživačima sova, saradnicima, menadžerima ekoturizma i svima ostalima!

U toku je prijem radova za Konferenciju o malim ušarama koja će se održati u Kikindi. Fokus konferencije je usmeren na dve teme: 1) nauka i zaštita malih ušara, posebno istraživanje i praćenje populacije i 2) povećanje programskih aktivnosti u zajednici, podizanje svesti stanovništva o mogućnosti za ekoturizam u naseljima gde zimuju male ušare. Planiran je ambiciozan (i zabavan!) program, koji uključuje 4 dana prezentacija/radionice, i jedan dan terenskog obilaska. Glavni cilj ove radionice će biti da razvije međunarodni protokol za popis i monitoring male ušare. Ovaj protokol će voditi ka globalnim naporima na istraživanju i praćenju sova tokom gnežđenja i zimovanja, kao i sagledavanju aspekata zajednice i odnosa sa medijima. Na radionici učesnici će biti podeljeni u manje timove, i svaki tim će raditi na određenom aspektu istraživanja.

Očekujemo sažetke za 20 minuta usmene prezentacije i postere za konferenciju. Poster i sadržaj prezentacije mogu se sastojati od tema koje su relevantne za istraživanje, zaštitu, edukaciju javnosti i ekoturizam u vezi sa malom ušarom. Molimo Vas da navedete da li želite da predstavite usmenu prezentaciju, a ako predstavljate usmeno navedite takođe i željeno vreme (napr. ujutru ili popodne), a mi ćemo se truditi da Vam izađemo u susret.

U principu, predavači treba da očekuju da će govoriti oko 17 minuta, da bi nakon svake prezentacije usledilo nekoliko minuta za pitanja i odgovore. Predavači po pozivu će dobiti malo više vremena. Neće biti više prezentacija u isto vreme tako da će svi učesnici moći da čuju sve prezentacije. Prezentacija ne bi trebalo da ima više od 300 reči, ne računajući naslov i adresu autora; treba da bude u Arial fontu veličine 12.

Molimo Vas da prezentacije pošaljete elektronskim putem Dejvidu H. Džonsonu na e-mail: djowl@aol.com do **15. septembra 2011.**

Kontakti:

Celokupan program – Milan Ružić (Srbija) milruzic@yahoo.com

Naučni program – David H. Johnson (USA) djowl@aol.com

Registracija učesnika – Katarina Paunović (Srbija) cyberkat74@yahoo.com

Cena registracije je 150 EUR. Samo jedan dan: 40 EUR. (uplaćuje se na licu mesta)

Registracija uključuje prisustvo na svim predavanjima, večernja druženja, koncert, kafu/sokove; doručak, ručak i večeru, kao i smeštaj za sva četiri dana.

Za sve dodatne informacije posetite sajt www.ove.org.rs

PTICE i MI Odiseja supa Lale

Beloglavi sup *Gyps fulvus* jedna je od najmarkantnijih ugroženih vrsta, koja u jugoistočnoj Evropi privlači sve više pažnje. Podizanje hranilišta za lešinare standardni je pristup njenoj zaštiti u skoro svim zemljama u kojima živi, a u Italiji i Bugarskoj počeli su i projekti reintrodukcije supova iz Španije. U Srbiji nema potrebe za takvom akcijom pošto se izvorna populacija beloglavog supa, zahvaljujući odgovarajućim merama zaštite, brojčano poboljšala.

Neobična sudbina prati mladog supa Lala. Početkom septembra 2008. Lala je neočekivano sleteo u seosko dvorište u Nikincima u Sremu. Posle nekoliko dana brižne pomoći Slavka Popovića u Zoo vrtu »Koki« u Inđiji bio je pušten u prirodu na hranilištu za orlove na Fruškoj gori. Taj i sledeći pokušaji vraćanja ptice bili su bez uspeha pošto se izgubljeni Lala uvek vraćao u vojvođanska sela. Prvo je posetio Despotovo, gde je uhvaćen pošto je ušao u dvorište i krao pseću hranu iz posude. Naizgled zdrava ptica je nakon ponovnog puštanja doletela do Elemira, gde je opet završila u društvu ljudi. Posle ponovnog puštanja još pre isteka 2008, konačno su ga pronašli mladi lovci Predrag i Ljubiša Guberinić smrznutog od mraza i gladi na ušću Zlorečice u Lim kod Andrijevice na severu Crne Gore. Lala se oporavio i sada na Uvcu čeka dan kada će ga pod budnim stručnim okom dr Saše Marinkovića iz Fonda za zaštitu ptica grabljivica pustiti na područje na kome se nalazi najveća kolonija beloglavog supa u Srbiji. Neka mu ovog puta bude srećan put!

Tekst: Vasilije Đorđević

*Lala se pre poletanja zadržao da osmotri hranilište
(Foto: Viktor Luskovec)*

*Puštanje Lale na hranilištu kod Andrevlja na Fruškoj gori
(Foto: Viktor Luskovec)*

*Lala na jednoj od usputnih stanica na svojoj odiseji
(Foto: Viktor Luskovec)*

*Saradnik Pokrajinskog zavoda
za zaštitu prirode skida Lala sa
vodotornja u Elemiru
(foto: Dušan Bartolović)*

*Elemir: sup na krovu
(foto: Dušan Bartolović)*

Carske šijuke u Srbiji

Ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Velika carska šijuka *Numerius arquata*
Veličina: 50-60 cm
Stanište: gnezdi se na vlažnim livadama sa visokom travom, a tokom seobe zadržava na plitkim barama i livadama
Status u Srbiji: redovna selca, povremena zimovalica, moguća povremena gnezdarica

Mala carska šijuka *Numerius phaeopus*
Veličina: 40-46 cm
Stanište: gnezdi se u subarktičkim tresavama i tufdi, a tokom migracije zadržavaju na brama i livadama
Status u Srbiji: prolaznica

Tankokljuna carska šijuka *Numerius tenuirostris*
Veličina: 40-46 cm
Stanište: gnezdi se u subarktičkim tresavama i tufdi, a tokom migracije zadržavaju na brama i livadama
Status u Srbiji: prolaznica